ԱՒԵՏԱՐԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԾԳ· ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 27, 1900 ԹԻՒ 4

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Երես
Արեւի Բիծեր	25
Աղքատութեան Առաւելութիւնները	25
Եկեղեցական Պաշտամունքներ	25
Լրագրութեան Ծագումը	26
Գիտութեան Ժողովրդականացումը	27
Ծագկաթերին Արգելումը եւ Դարմանումը	27
Ուրիշ Մեծ Հեռադիտակ Մըն ալ	28
Այլեայլք	28
Ֆարդինի եւ Գաւառին Առաքելական Գործը	28
Երկու Ննջեցեալներ	29
Ազգ	30
Հանդէս Քաղաքական	31
Դրամական	32

ԱԻԵՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ· կը հրատարակուի ամեն շաբաթ օր։

Տարեկան գինն է ամեն տեղւոյ համար կանխիկ $1^1/_2$ մեճիտիյէ, վեցամսեայն՝ $^3/_4$ մեճիտիյէ։ Թղթատարի ծախքը Թմբագրութեան վրայ է։ Մէկ թերթի գինն է 30 փարա։

Թմբագրութեան վերաբերեալ նամակներ պարտին ուղղուիլ առ Տր· Հ· Ս· ՊԱՐՆԵՄ, իսկ բաժանորդագրութեան վերաբերեալները՝ առ Տր· Հ· Ռ· ԿՐԻՆ, Ամերիկան Խան, Կ· պոլիս։

Ամերիկայի Միաբանութեան Ընկերութեան կողմանէ,
Հ· Ռ· ԿՐԻՆ, ԱՐՏՕՆԱՏԵՐ
Հ· Ս· ՊԱՐՆԵՄ, ՏՆՕՐԷՆ–ԽՄԲԱԳԻՐ

ԱՐԵԻ ԲԻԾԵՐ

Բծախնդրութեան արուեստը գիւրաւ կը սորվուի։ Ձեր բոլոր ընելիքն է փոքրիկ ծուռ բան մը գտնել և ապա մտածել ու միշտ ձեր աչքն անոր վրայ պահել, և ահա քիչ ետքը կարող չէք ըլլար ուրիշ բան տեսնել բայց միայն զայն։

Գիտէք թէ սև բիծեր կան արեւին վրայ։ Կարգ մը մարդիկ շատ կը շահագրգռուին այդ բիծերէն, վասն զի ատոնք կրնան շատ բան յայտնել մեր օդին, ցուրտ եղանակներուն, տաք եղանակներուն և փոթորիկներուն վրայ։ Ընդամ մը, երբ արեւին վրայ նոր բիծ մը երեւցած էր, մէկն երեկոյին այցելութիւն տուաւ աստղագէտի մը, որ օրն ի բուն այդ բիծն ուսումնասիրած էր իր հեռադիտակով։ "Ինչ գեղեցիկ օդ ունեցանք այսօր," ըսաւ այցելուն. "քիչ անգամ այսքան պայծառ տեսած եմ արեւը։" Աստղագէտը պահ մը չփոթած երեսթի մը առաւ և ապա խոշոր քրքիջ մը ձգեց։ "Գիտէ՞ք," ըսաւ, "թէև օրն ի բուն արեւին կը նայէի ես, բնաւ չդիտեցի թէ պայծա՛ռ էր կամ ոչ։ Ուշադրութիւնս այնքան յափշտակուած էր նոր երեւցած բիծէն որ ուրիշ բան մը չտեսայ, և իրօք մինչև որ դուք չըսիք, ասրևին վրայ գաղափարս սա էր թէ այսօր աղօտ էր մանաւանդ։"

Այս սխալը կը գործեն բծախնդիրները։ Բան մը կը տեսնեն որ բոլորովին ուղիղ չէ, և ա՛լ անոր վրայ կը մտածեն ու կը լսօրին շարունակ մինչև որ անկարող կ'ըլլան ուրիշ բան տեսնել։ Սակայն և այնպէս պակսութիւնը զոր կը դիտեն՝ կրնայ միայն բիծ մը ըլլալ բոցավառ պայծառութեան մը մէջ։ Զանազանեցէք մարդոց պայծառ կողմը տեսնել, և ահա այնուհետեւ բիծերն հազիւ կը նշմարէք։

ՀՂՐԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ընդհանրական ապահովագրական ընկերութեան մը տնօրէնն անցեալները բան մը ըսաւ որ կարծես կ'ապացուցանէ թէ հարուստն աղքատէն այնչափ աղէկ չէ որչափ կը կարծուի։ Ահա տնօրէնին խօսքը· "Ծախսուած եմ շատ անգամ հաշուել կեանքի առևտրական արժէքը։ Եթէ ուրեմն նոյն տարիքի և նոյն կազմուածքի տէր երկու անձեր հաշուի նիւթ ըլլան իրենց ապագայ կեանքերուն դրամական արժէքին տեսակէտով, և եթէ մին հարուստ ու զեղխ ըլլայ, իսկ միւսը բանիերուն և ժուժկալութեան աստիճան խնայագէտ, այս երկրորդին կեանքին առ նուազն քսան առ հարիւր աւելի յարդ կու տամ քան միւսին կեանքին։"

Այսչափ՝ մարմնի կեանքին համար։ Հանրածանօթ վարժարանի մը, ուր կը յաճախեն հարուստ շատերու որդիներ, մէկ շրջանաւարտն անցեալներն ըսաւ թէ "Դպրոցական կեանքիս սկիզբը դասակիցներուս մէջ կային կարգ մը միլիոնատէրներու որդիներ։ Անոնց ամենքը բաց ի մէկէն՝ կարգէս ինկան շրջանաւարտ ըլլալէս առաջ։ Չեմին ուսանողներ, և կամ փորձանքներու մէջ կ'իյնային։ Ինծի միշտ այնպէս թուած է թէ հարստութիւնը վարժարանի ուսանողի մը համար մեծ անպատեհութիւն է։ Աղքատներու զաւակներն ըստ իս յաջողելու աւելի մեծ պատեհութիւն ունին։"

Իմացական տեսակէտով ալ ահա հարստոը դերազանց չերեւիր։ Գալով անոր հոգւոր անպատեհութիւններուն, գիտենք թէ Քիստոս ինչ ըսաւ այդ մասին։ Աբրահամեան Քովսեփի օրերէն հետէ հարկաւ բարեպաշտ շատ աշակերտներ եղած են որոնք իրենց հարստութիւնն Աստուծոյ համար տնտեսած են։ Բայց ոչ ոք կրնայ ուրանալ թէ հարստութիւնը որոգայթ է և թէ ճոխութիւնը մահառիթ վտանգ կը սպառնայ մարդոց հոգիներուն։ Հարուստն իրօք, երբ մարդ խորհի, ծանրաբեռնուած է կեանքի ասպարէզին մէջ հոգւով, մտքով և մարմնով, և աղքատութիւնը որմէ այսչափ կը սոսկան շատեր՝ իրօք հարստութենէն աւելի աղէկ և աւելի առողջարար վիճակ է։

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔՆԵՐ
[Խմբագրական]

Անցեալ տարի Թելադրիչ օրինակներ տուինք կարգ մը մասնաւոր պաշտամունքներու, զորոնք երէց մը կամ եկեղեցիներու միութիւն մը պէտք կ'ունենայ վարելու։ Բայց ուրիշ քանի մը պաշտամունքներ կան որոնց վրայ կ'ուզենք խօսիլ։

Պաշտօնէին ամենէն փափուկ եւ սակայն ամենէն նուիրական ու կարեւոր պարտականութիւններէն մին է հիւանդներու այցելել։ Այսպիսիներու, որոնք թերեւս աւելի պատրաստ են իր խօսքերուն միտ դնելու քան երբ առողջ են, կու գայ իրրեւ Աստուածային Վարդապետին ներկայացուցիչը։ Պէտք չէ որ խօսի չափազանց շատ եւ յոգնեցնէ հիւանդը։ Վտանգ ալ կայ որ պէտք չեղածն ըսէ։ Ինչ որ հիւանդը կ'ուզէ լսել, եթէ երբեք ուզէ բան մը լսել, ա՛յն է զոր Աստուած կ'ըսէ։ Կ'ուզէ ինչ որ Աստուածային հեղինակութեան ղրօշին ունի, եւ ոչ լոկ պաշտօնէին հեղինակութիւնը։

Ուստի սովորաբար ամենէն օգտակար բանը զոր պաշտօնեայ մը կրնայ ընել՝ համառօտ կտորներ կարդալ է Աստուծոյ խօսքէն։ Այսպիսի յարմար քաղուածներ պարունակող գիրքէ մը կ'ընտրենք հետեւեալները։

Ա. Մխիթարութեան խօսքեր· Սաղ. ՂԱ· 1—4, Ես. Խ· 28—31, Ես. ՃԴ· 7—10, Յովհ. ԺԴ· 1—3, Յովհ. ԺԴ· 13—18, Յովհ. ԺԴ· 27, Հռով. Ե· 1—5, Հռով. Ը· 15—18, Բ Կոր. Դ· 15—18, Եբր. Դ· 14—16, Եբր. ԺԲ· 5—13։

Բ. Ապաքինողներուն համար· Սաղ. Լ Դ· 1—9, 17—19, Սաղ· ՃԺՋ· 1—9, Հռով· ԺԲ· 1, 2։

Գ. Առանց Քրիստոսի եղողներուն համար. Սաղ. ԾԱ. 1—12, Ես. Ա. 18, Ես. ԾԵ. 6, 7, Մատ. ԺԱ. 28—30, Ցովհ. Գ. 16, 17, Հռով. Ե. 6—8, Երր. Է. 25, Ցայտ. Գ. 19, 20, Ցայտ. ԻԲ. 17։

Դ. Մահամերձներուն համար. Սաղ. ԻԳ. 4, Սաղ. ՃԳ. 8—14, Մատ. ԻԵ. 34, Ցովհ. Ժ. 27—30, Ցովհ. ԺԷ. 24, Հռով. Ը. 31—34, Հռով. Ը. 37—39, Փիլ. Ա. 20—23, Փիլ. Գ. 20, 21, Բ Տիմ. Դ. 6—8, Ա. Ցովհ. Գ. 1, 2, Ցայտ. ԻԱ. 3, 4։

Ա.յս հատուածներուն մէջէն, որոնք, եթէ Հովուի Առաջնորդ Գրքոյկ մը հրատարակուի, ամբողջութեամբ պիտի զետեղուին անոր մէջ, ամէն երէց եւ քարոզիչ պիտի գտնէ ամէն պարագայի յարմար խօսքեր։ Եւ այս աշխարհի մէջ ինչ գործ կրնայ ըլլալ աւելի եւրանելի քան խօսիլ այնպիսիներու ականջին որոնք կեանքի վախճանին սկսած են մօտենալ՝ ներշնչեալ այն խօսքերը որոնք կը վերաբերին ամենակալ Փրկչին, որ կարող է եւ պատրաստ ներել ամէն մեղքի, նաեւ սիրոյ եւ երջանկութեան այն երկինքին՝ զոր ան պատրաստած է բոլոր իրեն յուսացողներուն։

Պաշտօնէին ուրիշ մէկ կարեւոր պարտականութիւնն է ննջեցեալի թաղման պաշտօն կատարել։ Ա.յսպիսի պաշտօն կատարելու մէջ ունէ անյաղողութիւն մասնաւոր կերպով ցաւ կը պատճառէ։ Մտէպ ալ կը պատահի որ պաշտօնեան սգաւոր ընտանիքի մը անդամներուն սիրտերը կը զրաւէ եւ զոնոնք իր հաստատ բարեկամները կ'ընէ՝ վայելուչ եւ համակրալից կերպով կատարելով անոնց ննջեցեալ սիրելւոյն թաղման պաշտօնը։ Դարձեալ կը թելադրենք Սուրբ Գրոց հատարներ, որոնց մէջէն յարմար ընտրութիւն կարելի է ընել կարդալու համար տան կամ եկեղեցւոյ մէջ, ուր տեղի կ'ունենայ թաղման յատուկ պաշտօնը։ Սաղ. Լթ. 4—13, Սաղ. Ղ. 1—15, Ցակ. Դ. 13—15, Սաղ. ՁԸ. 1—18, Երր. ԺԲ. 1—13, Ա. Պետ. Դ. 12—14, Մատ. ԺԸ. 1—6, 10—14, Մար. Ժ. 13—16, Ժող. ԺԱ. 7—10, Ղուկ. ԺԸ. 18—30, Սաղ. ՃԳ. 1—22, Ցովհ. ԺԴ. 1—6, 15—23, Յոր. ԺԹ. 25—27, Մար. ԺԳ. 32—37, Ա. Կոր. Է. 29—31, Ա. Թես. Ե. 1—11, Բ Պետ. Գ. 8—14, Հռով. Ը. 31—39, Ա. Կոր. ԺԵ. 50—58, Ա. Կոր. ԺԵ. 20—28, Ա. Թես. Դ. 13—18, Մատ. ԻԵ. 34—40, Բ Կոր. Ե. 1—10, Ցայտ. ԺԹ. 5—9, Ցայտ. ԻԱ. 1—5, Ցայտ. ԻԱ. 22—27, Ցայտ. ԻԲ. 1—6։

Զուզուիր որ այս հատուածներուն երկու երեքէն աւելին կարդացուին միեւնոյն պաշտամունքին մէջ, մանաւանդ եթէ ուղերձ ալ պիտի խօսուի. քանզի փափաքելի է որ ամբողջ պաշտօնը պարզ միանգամայն համառօտ ըլլայ։

Թերեզմանին վրայ, մանաւանդ եթէ օդն անյարմար է, թաղման պաշտօնը պէտք չէ երկարել։ Ննջեցեալին բարութիւն չցուցուիր՝ աղգականներու կամ ուրիշ բարեկամներու առողջութիւնը վտանգելով։ Երբ ամէն բան պատրաստ ըլլայ, բայց ննջեցեալը գերեզման իջեցնելէ առաջ, հետագայ համարները կամ ուրիշ յարմար համարներ կրնան կարգացուիլ պաշտօնէին կողմէ.

«Ես եմ յարութիւնը եւ կեանքը. ան որ ինծի կը հաւատայ, թէեւ մեռնի՝ պիտի ապրի։ Եւ ան ամէնը որ կենդանի է ու ինծի կը հաւատայ, յաւիտեան պիտի չմեռնի։» Ցովհ. ԺԱ. 25, 26։

«Զինք ուզեր, եղբայրներ, որ տգէտ ըլլաք ննջեցեալներուն վրայով, որ չորսմիք ինչպէս ուրիշները՝ որոնք յոյս չունին։ Քանզի թէ որ կը հաւատանք թէ Յիսուս մեռաւ ու յարութիւն առաւ, անանկ ալ Աստուած ննջեցեալները Յիսուսով պիտի բերէ անոր հետ։» Ա. Թես. Դ. 12, 13։

«Երկինքէն ձայն մը լսեցի՝ որ կ'ըսէր, Գրէ, Այսուհետեւ երանելի են ան մեռելները՝ որոնք Տէրոջմով կը ննջեն. այո, կ'ըսէ Հոգին, որ իրենց աշխատութիւնէն հանգչին. ու իրենց գործքերը իրենց ետեւէն կ'երթան։» Ցայտ. ԺԴ. 13։

Ննջեցեալին գերեզման իջեցուելէն առքը պաշտօնեան կրնայ հետեւեալն արտասանել.

Որովհետեւ Աստուծոյ հաճոյ թուեցաւ իր իմաստուն նախախնամութեամբ աշխարհէս առնել մեր ննջեցեալ եղբօր (կամ քրոջ) հոգին, ուստի եւ մենք կը յանձնենք անոր մարմինը երկրին, հողը հողին, մոխիրը մոխրին, փոչին փոչիին, որ հոս սպասէ վերջին աւուր ընդհանուր յարութեան եւ մեր Տէրոջ Յիսուս Քրիստոսի երեւման։

Ապա կրնայ աղօթք մը մատուցուիլ։ Իսկ անոնց որոնք զրաւոր աղօթք կը նախընտրեն՝ հետեւեալը կը թելադրենք, որ առնուած է Անգլիական Եկեղեցւոյ Աղօթագիրքէն.

Ողորմած Աստուած, Հայր Յիսուսի Քրիստոսի, մեր Տէրոջ, որ է յարութիւն եւ կեանք. որու ով որ հաւատայ, թէեւ մեռնի՝ պիտի ապրի. եւ ով որ ապրի ու հաւատայ անոր՝ յաւիտեան պիտի չմեռնի. որ նաեւ սուրբ առաքելոյն Պօղոսի ձեռամբ սորվեցուցած է մեզի յոյս չունեցողներուս պէս չտրտմիլ իրմով ննջողներուն համար. խոնարհաբար կ'աղաչենք քեզ, ով Հայր, յարուցանել մեզ մեղաց մահէն արդարութեան կեանքին, որպէս զի երբ մեկնինք այս կեանքէն՝ իրմով հանգչինք, եւ վերջին աւուր ընդհանուր յարութեան առեն ընդունելի գտնուինք քու առջեւդ, եւ այն օրհնութիւնն ընդունինք զոր քու սիրելի Որդիդ բոլոր անոնց որ քեզ կը սիրեն ու քեզմէ կը վախնան՝ պիտի տայ այն առեն, ըսելով, Եկէք, իմ Հօրս օրհնածները, աշխարհի սկիզբէն ձեզի համար պատրաստուած թագաւորութիւնը ժառանգեցէք։ Շնորհէ զայս, ով ողորմած Հայր, Յիսուս Քրիստոսի մեր Միջնորդին ու Փրկչին անունով։ Ամէն։

Պաշտօնը փակուելու է վերջին օրհնութեամբ։ Կա՛մ տան, կա՛մ գերեզմանատան պաշտօնէին ժամանակ պաշտօնեան կրնայ առաւորական օրհնութեան (Բ Կոր. ԺԳ. 13) տեղ արտասանել Յուդայի Թղթին սա վերջին երկու համարները. «Անոր՝ որ կարող է ձեզ անբիծ պահել, եւ իր փառքին առջեւը անարատ կայնեցընել ցնծութիւնով, մեր Փրկչին մի միայն Աստուծոյ փառք ու մեծութիւն, զօրութիւն ու իշխանութիւն հիմա ու բոլոր դարերու մէջ։ Ամէն։»

Բան մը կայ որու մէջ այս երկրին Աւետարանական եկեղեցիները թոյլ գտնուած են, եւ սա է. Երբ իրենց բնակութեան քաղաքը կը փոխեն, իրենց եկեղեցւոյ անդամութիւնը միանգամայն կանոնաւոր կերպով չեն փոխադրեր, կամ եկեղեցւոյ անդամութեան վկայագիր մը չեն տանիր իրենց հետ երբ գիտեն թէ բաւական ժամանակ բացակայ պիտի ըլլան իրենց բնակավայրէն ու չեն ուզեր զատուիլ իրենց բնակավայրի եկեղեցւոյ անդամակցութենէն։ Երկրորդ նամակը, մանաւանդ երբ եկեղեցւոյ անդամն օտար երկիր կը գաղթէ, անհրաժեշտ կրնայ ըլլալ որ սապէս սկսի. «(Այսինչ տեղի) Աւետարանական եկեղեցին ուղէ Աւետարանական եկեղեցւոյ՝ ողջոյն։»

Այս առիթով կ'ուզենք յորդորել եկեղեցւոյ անդամակցած մեր բարեկամները որ, երբ իրենց բնակութեան քաղաքը փոխեն, որչափ կարելի է՝ չուտով եկեղեցւոյ մը միանան իրենց եկեղեցւոյ անդամութեան վկայագիրը ներկայացնելով։

ՆԿԵՂԵՑԻՈՑ ԱՆԴԱՄԻ ՎԵՐԱԲԵՐԵԼ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Օրինակ Ա.

Նամակ՝ զոր երէցը կամ եկեղեցւոյ քարտուղարն առանց եկեղեցւոյ մանաւանդ քուէին կրնայ տալ անդամի մը որ բաւական ժամանակ պիտի բացակայի քաղաքէն.

Ամենուն որ կը սիրեն անկեղծութեամբ Յիսուս Քրիստոս մեր Տէրը։

Սիրելի եղբայրներ

Ներկայիս կը յայտարարուի թէ գրամատոյցս (անուն, մականուն) կատարեալ եւ օրինաւոր անդամ է (այսինչ տեղի) Աւետարանական եկեղեցւոյն, եւ իբր այն՝ կը յանձնարարուի սիրով Քրիստոսի ուէէ եկեղեցւոյ քրիստոնեայ եղբայրութեան, որու հետ ուզէ հաղորդուիլ, եւ Աստուծոյ բոլոր ժողովրդին վստահութեան ու հոգածութեան,

Ի հաստատութիւն որոյ կը ստորագրեմ

——— ———

Հովիւ (կամ Քարտուղար)
(այսինչ տեղի) Աւետարանական
[տեղ եւ թուական] եկեղեցւոյն

Օրինակ Բ

Նամակ՝ որով անդամ մը իր եկեղեցիէն կ'արձակուի եւ ուրիշ եկեղեցւոյ մը կը յանձնարարուի.

(Այսինչ տեղի) Աւետարանական եկեղեցին (այնինչ տեղի) Աւետարանական եկեղեցւոյն ողջոյն։

Ներկայիս կը հաստատուի թէ ——— ——— կատարեալ եւ օրինաւոր անդամ է (այսինչ տեղի) Աւետարանական եկեղեցւոյն, եւ իբր այն՝ իր իսկ խնդրանօք կ'արձակուի նոյն եկեղեցւոյ անդամակցութենէն եւ սիրով կը յանձնարարուի (այնինչ տեղի) Աւետարանական եկեղեցւոյն եղբայրութեան եւ խնամքին, եւ երբ ընդունուի այդ եկեղեցիէն, կը դաղրի անոր անդամակցութիւնը եկեղեցւոյս հետ։

Որոշմամբ եկեղեցւոյ,

——— ———

[տեղ եւ թուական] Քարտուղար

Ծան. Հաճեցէք, խնդրեմ, փութով լրացնել եկեղեցւոյդ անդամակցութեան մէջ անոր ընդունելութեան վերաբերեալ ներփակ գրութիւնը եւ թղթատարով վերադարձնել եկեղեցւոյս քարտուղարութեան։

Օրինակ Գ

Ընդունելութեան գիր՝ որ պիտի ղրկուի վերոյիշեալ արձակման գիրը չնորհող եկեղեցւոյն.

(Այսինչ տեղի) Աւետարանական եկեղեցւոյն.

Ներկայս կը հաստատէ թէ ———, որ ձեր կողմէ մեր քրիստոնեայ եղբայրակցութեան յանձնարարուեցաւ, ——— տարւոյ ——— ամսոյն ——— օրը ընդունուեցաւ իբրեւ օրինաւոր անդամ տեղւոյս Աւետարանական եկեղեցւոյն.

Ի վկայութիւն որոյ կը ստորագրեմ

——— ———

[տեղ եւ թուական] Քարտուղար

ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

Լայպցիկի Տահոյ լրագրին մէջ Էրնսթ Նիման բացառապէս չահեկան ուսումնասիրութիւն մը ունի լրագրութեան ծագման եւ սկզբնաւորութեան վրայ։ Կեսարի ժամանակուան Հռոմայ քաղաքապետ Ս.ԻՆ Տիւրնան (Օրական Սրարք) ուէէ պատմական կապակցութիւն չունի վերջին օրերուս լրագ-

բուլթեան հետ։ Ա.յժմու հրապարակագրուլթիւնը գլխաւորապէս Թերմանական եւ ո՛չ Հռոմէական ծագում ունի։ Արդարեւ, արդի լրագիրներն ուրիշ բան չեն բայց եթէ զարգացումներ տեսակ մը չրջաբերական նամակներու, որ կանուխ մինչեւ չորեքտասաներորդ եւ հնգետասաներորդ դարերը կը փոխանցուէին առեւտրական տուներու մէջտեղ գրլխաւորապէս առեւտրական նպատակաւ։ Ա.յս Ցայներն ները, այսինքն Լուբերը, կը գրուէին եւ ոչ թէ կը տպուէին։ Բազմամարդուլթեան մեծ կեդրոններուն մէջ կը գտնուէին մարդիկ որոնք իրենց գործ ըրած էին այս տեղեկագիրները ղրկել սովորաբար առեւտրական տուներու, բայց յաճախ նաեւ քաղաքական եւ ուրիշ հեղինակուլթիւններու։ Համբաւաւոր Ցո՜կկեր Ցայներն քանըուլթ հատորները պահուած են Հայտելպերկի Համալսարանի գրատան մէջ։ Ա.յս դրչագիր չրջաբերական թուղթերը, թէ՛ սովորական թէ՛ արտասովոր առթին պահանջման համեմատ, դրեթէ կանոնաւոր բան մը եղան երբ թըղթատարական դրուլթիւնը ընդհանուր կերպով մուտ գտաւ։ Հաւանօրէն օրագրուլթեան պատմուլթեան հետ կապակցեալ ամենէն զարմանալի երեւոյթը սա իրողուլթիւնն է որ տպագրուլթեան արուեստը չատ ուշ գործածուեցաւ անոր ծառայելու համար։ Արդարեւ դրեթէ ամբողջ վեչտասաներորդ Դարը անցած էր՝ գեռ այս նորուլթեան վրայ չխորհուած, թէպէտ Բարեկարգուլթեան ժամանակամիջոցին մէջ հանրային կարեւորուլթիւն ունեցող խնդիրներ կը բերուէին ժողովրդին առջեւը անհամար տետրակներու, գրքոյկներու եւ այլ միջոցներով, յաճախ պատկերներով ալ, բայց ոչ երբեք կանոնաւորապէս տպուած պարբերականի ձեւով։

Ա.յս կերպարանափոխուլթեան պատճառն եղաւ 1583ին Ռելչիօ Հիւոլչէ+ի հրատարակումը Քոլոնիացի Միքայէլ Ցոն Ա.յչինկի ձեռքով, որուն Քոլոնիայի եկեղեցական վիճաբանուլթիւններուն տպագրուած պատմուլթեան յաջողուլթիւնը առաջին անգամ թելադրեց ամէն վեց ամիսն անգամ մը լուրերու ընդհանուր տեղեկագիր մը հրատարակելու գաղափարը։ Ա.յս ձեռնարկը չուտով մրցող ձեռնարկուլթիւններ երեւան բերաւ։ Նիման համզուած է թէ արդի լրագիրներուն սկզբնաւորիչն ըլլալու պատիւը Թերմանացիներուն զլանալու բոլոր ջանքերը անյաջող պիտի ելլեն պատմական ամենախապաշարեալ հետազօտուլթեան լոյսին մէջ։ Ա.յս օրինակ ձեռնարկի մը համարձակելու ամենէն հին օրինակը, ոչ թէ, ինչպէս առհասարակ կը կարծուի, Ֆրանքֆորթի ժո՜ռնալն է, այլ Ռելչիօ անուն պարբերական մը որ հաւանօրէն Սթրասպուրկի մէջ երեւցաւ, եւ որուն չիսունուերկու թիւերը որ 1609 թուականէն կը սկսին՝ տակաւին կը գտնուին Հայտելպերկի մէջ։ Ժո՜ռնալ չհրատարակուեցաւ մինչեւ 1615 թուականը։ Առաջին Անգղիերէն Թերթը, Ո՜է+լէ Նէ՜ւ, հրատարակուեցաւ 1622ին, եւ առաջին Գաղղիերէն Թերթը՝ 1630ին։

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ
(Բելճ՝ ու՛լ Ո՜ւլըն)

Սոյն համակարարական դարուն նչաններէն մին սա է թէ գիտուլթիւնը որ ժամանակաւ քիչերու միայն բաղձալի կը համարուէր, հիմա չատերու բաղձալի կը նկատուի։ Երբեք եղած չէ ժամանակ երբ բազմաթիւ միտքեր այս օրուան չափ անօթուլթիւն զգան գիտուլթեան։ Եւ փոխանակ այս բաղձանքը դասակարգի մը մէջ սահմանափակուած եւ բազմուլթիւնը դուրս ձգուած ըլլալու իր դաստիարակուելու փափաքը դոհացնելու բոլոր պատեհուլթիւններէն, ամէն կարելի միջոցներ կը գործածուին հիմա ամէն տեսակ հմտուլթիւն հաղորդելու համար մարդկային բոլոր դասակարգերուն։

Շատերու ծանօթ է թէ նախնի փիլիսոփաները ջանք չէին ըներ գիտուլթիւնը բազմուլթեան մէջ տարածելու։ Միայն սակաւաթիւ ընտրեալ միտքերու կը հաղորդէին գիտուլթիւնը։ Բանն այսպէս էր Ցոյներուն մէջ։ Եւ մինչեւ իսկ Սոկրատ, որ ամէն դասակարգի կը խօսէր, կը ջանար գլխաւորապէս իր հայրենակիցներուն բարոյական զգացումն արթնցնել։ Ցոյներուն բարձրագոյն դասու անձինք հասարակ ժողովուրդները ուսման պարապելու անարժան կը համարէին։ Եգիպտացւոց քուրմերը իրենց գիտուլթիւնը կը հաղորդէին դաստիարակեալներուն միայն, եւ կը հակառակէին անոր հանրուլթեան մէջ ծաւալելուն։ Ի՛տրով Պուատայականուլթիւնը գիտուլթիւնը մասնաւոր դասակարգի մը մէջ սահմանափակելու օրինակ մըն էր։ Միջին Դարերուն մէջ, մինչեւ իսկ Ա.տուածաչունչը արդի լեզուներուն չէր թարգմանուեր եւ անհասկանալի էր հանրուլթեան։ Ճշմարիտ է նմանապէս թէ Միջին Դարերուն մէջ փիլիսոփայական եւ գիտական մեծ հեղինակուլթիւններ Լատիներէն լեզուով կը գրուէին, եւ ուստի հանրուլթիւնը տգէտ կը պահուէր։ Դարձեալ, այն ատեն գիրքերը հազուագիւտ էին եւ թանկագին, եւ կարդալու կարողուլթիւնը բացառիկ բան էր։ Արդարեւ պարապ տեղը կը փնտռենք ասկէ առաջուան ժամանակները բոլոր դասակարգերուն մէջ գիտուլթիւն տարածելու որոշ եւ անկեղծ ջանքի ոեւէ նչան, ի բաց առեալ Քրիստոնէուլթեան նախկին միսիոնարաց ըրած ջանքերը։ Քրիստոնէուլթիւնն էր որ առաջին անգամ գիտուլթիւնը ժողովրդին բոլոր դասակարգերուն հաղորդելու զարկը տուաւ։ Եւ արդարեւ հարկէն ստիպեալ իր աչխատուլթիւնները սահմանափակեց գլխաւորապէս իր պատգամները սորվեցնելու մէջ։ Մինչեւ անգամ երբ տպագրուլթեան գիւտն եղաւ, եւ գիրքերն առատացան, տակաւին չատ դարեր քիչ ջանք կ'ըլլար գիտուլթիւնը նուաղ դաստիարակեալ անձանց հաղորդելու։ Ա.յլեւայլ գիտուլթեանց արուեստական լեզուն հանրուլթեան առջեւ արդելք կ'ըլլար գիտուլթիւններն հասկնալու։ Նաեւ չկար ընդհանուր ջանք մը չատ թարգմանուլթիւններ ընելու հին կամ օտար լեզուներէ, վասն զի գիտուները պէտք չունէին, եւ հանրուլթիւնը նկատի չէր առնուեր։

Բայց բոլոր այս նկատումներով յեղաչրջուլթիւն մը տեղի ունեցաւ։ Ա.յսօր, մինչ տակաւին ճշմարիտ է թէ արուեստական գիրքեր եւ պարբերականներ կը հրատարակուին, աւելի պարզ գիրքեր եւ լրագիրներ կը հրատարակուին հասարակ ժողովրդին համար։ Ա.մէն նիւթի վրայ, թէպէտ խորիմաստ, պարզ ոճով կը խօսուի լրագիրներու, գիրքերու, չեմարաններու եւ դասախօսուլթիւններու միջոցաւ։ Աչխարհի գիտուլթեան մեծագոյն մասը խոնարհագոյն դասակարգին ըմբռնմանը կը հաւասարցուի։ Ա.յս գիտուլթիւններու այս զարմանալի պարզումը արդարեւ կրնայ մեծաւորական յեղաչրջում համարուիլ։ Անցած է այն օրը երբ կը խորհուէր թէ գիտուլթիւնը զարգացնելու համար հարկ էր սահմանափակել զայն գիտուն կոչուած դասակարգին մէջ։ Ա.յս գաղափարը այն սխալ հասկցուած գաղափարն է զոր նախնի Զինացիք ունէին երբ այնքան խնամով կը պահէին մեռաքս չինելու գաղտնիքը, եւ զոր Մեքսիկացիք ունէին երբ այնքան խնամով կը պահէին բղղոն թռչունին թեւերէն զգեստ չինելու գաղտնիքը։ Նախնի Հրեայ ռաբբիներէն ոմանք հասարակ ժողովրդին հանդէպ իրենց ստածած արհամարհանքը կ'արտայայտէին «Օրէնքը չեն գիտեր,» խօսքով։ Եւ Պղատոն «ժողովուրդը գէշ է,» ըսած է։ Մեր ամբողջ տեսակէտը փոխուած է, վասն զի գիտենք թէ ժողովուրդը սրտանց ողջամիտ է, եւ կարող՝ դաստիարակուելու եւ զարգանալու եւ վճռական ունի սորվելու։ Ուսեալ դասակարգ մը, որ ինքզինք կը նուիրէ մարդկային գիտուլթեան վրայ յաչելուածներ ընելու, ընկերուլթեան բարելաւուլթեան բարձրագոյն աստիճանի պէտք մըն է։ Եւ սակայն գիտուլթիւնն այլ եւս սահմանափակուած չէ մէկ դասակարգի մէջ, այլ բաց է ամէն անձի որ կրնայ եւ կ'ուզէ իրեն սեփականել զայն։ Արուեստական լեզուն տակաւին հարկաւոր է, խօսքի ճչդուլթիւն պահելու համար։ Բայց գիտուլթիւնը կրնայ արտայայտուիլ նաեւ ժողովրդին պարզ եղանակով, եւ այսպէս կրնայ հաղորդուիլ բոլոր դասակարգերուն։

Սոյն նիւթը գործնականապէս կրնայ կիրարկուիլ։ Հանրուլթիւնը դաստիարակուլթեան անօթի է, եւ այր ու կին մարդիկ որ կարող են բացատրել պատմական եւ գիտական մեծ իրողուլթիւնները «ժողովրդին հասկցած լեզուով» առաջուընէ աւելի ընդարձակ դաչտ ունին։ Օտար լեզուներէ թարգմանողը չունի աւելի որոչ գործ քան արուեստական լեզուէ ժողովրդային լեզուի թարգմանողները։ Ա.յս դարը ժողովրդային գիտուլթեան դար է։ Եւ հեղինակներու համար ամենէն ընդարձակ դաչտն է մեծ դաղափարներու եւ իրողուլթիւններու ժողովրդին լեզուին վերածումը։

ԾԱՂԿԱԽՏԻՆ ԱՐԳԵԼՈՒՄԸ ԵՒ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄԸ

Տակաւին դար մը անցած չէ այն ժամանակներէն հետէ երբ ծաղկախտը այնչափ հասարակ էր որչափ է հարսանիքն այսօր։ Եւ մէկու մը անկէ վերծ մնալն այնքան անսովոր էր որքան է մէկուն որչափահաս ըլլալն առանց բռնուած ըլլալու մանկուլթեան չիչեալ հիւանդուլթենէն։ Ա.յսպէս ուրեմն գրեթէ անհրաժեչտ եղաւ եւ ընդհանուր քան մը՝ ժողովուրդը պատկինել (աչլաճագ) մանկուլթեան առեն, վասն զի տեսնուած է որ ախտը երբ պատկինելէ առաջ կու գայ, յարձակումը աւելի մեղմ կ'ըլլայ քան վարակմամբ յարձակումը։ Ցետոյ պատուաստը (աչ) գտնուեցաւ, եւ երբ ընդհանրացաւ պատուաստումը, ծաղկախտը գազարեցաւ պատուհաս մը ըլլալէ ինչպէս էր առաջ։

Չկայ գեղ մը որ կարճեցնէ ծաղկախտին տեւողուլթիւնը, բայց բժչկական ճարտար դարմանումը, մանաւանդ խնդքով եւ զգուչաւոր կերպով մատակարարուած սնունդը, հրաչքներ կրնան գործել կեանք ազատելու եւ տխտչն հետեւող չարիքները խափանելու կողմանէ։ Որովհետեւ ծաղկախտը աւելնէն տարափոխիկ հիւանդուլթիւններէն մէկն է, հիւանդին մեկուսացումը անհրաժեչտ է։ Ոչ ոք մտնելու է հիւանդին սենեակը բժիչկէն եւ հիւանդապահներէն զատ։ Ա.յս սենեակը պէտք է որ տան վերնադոյն յարկին մէջ ըլլայ, եւ այդ յարկին մէջ գտնուող ոչ մէկ սենեակ պէտք է բնակի ընտանեաց ուրիչ

ռեւէ անդամ։ Այդ յարկէն պէտք է վերցնել բոլոր կապերտները, օթոցները, վարագոյրները, եւն., եւ հիւանդին սենեակը պարտի լերկ ըլլալ, բան չպարունակել բացի բացարձակապէս անհրաժեշտ եղող կարասիներէն։ Դրան առջեւը պէտք է կախել մեծ սաւան մը որ ամբաստակամածին հանի, եւ պէտք է միշտ թաց պահել զայն կիրի քլորատի, ասիտ ֆենիքի կամ ուրիշ զօրաւոր հականեխականի մը լուծուածով։ Հիւանդին պէտք չէ թոյլ տալ որ սենեակէն դուրս ելլէ մինչեւ որ քանի մը օր չանցնի մորթին կեղեւուելէն ետեւ։ Այնուհետեւ պէտք է լոգանք մը ընել ուրիշ սենեակի մը մէջ, եւ հոս պէտք է երթայ հիւանդը՝ իր հանդերձները հիւանդի սենեակը թողելով։ Աղտոտ մը լուացուելէն, գլուխն ալ միասին, ետքը հիւանդը կրնայ չորցնել ինքզինք չուտով մը եւ յետոյ վրան լոկ մաքուր սաւան մը առած վարի յարկն իջնել ուրիշ սենեակ մը ուր պատրաստ գտնուելու են մաքուր զգեստներ։ Հիւանդապահներն ար նոյնն ընելու են իրենց համար, ուրիշներու քով երթալէ առաջ։ Հիւանդին սենեակին մէջ գտնուած հանդերձները եւ անկողնի լաթերը աւելի աղէկ է որ փճացուին, եթէ ոչ՝ պէտք է եռացնել զանոնք գէթ կէս ժամ։ Սենեակը եւ կահ կարասին պէտք է լաւ մը հականեխել եւ այնուհետեւ գործածել։

Ծաղկախտին միակ արգելիչը պատուաստն է, եւ երբ անոր պաշտպանիչ զօրութիւնը կամաց կամաց կը նուազի ժամանակ անցնելով, իմաստութիւն է կրկնել պատուաստը տասը տասնհինգ տարին անգամ մը, եւ ամէն անոնք որ ծաղկախտէն վարակուելու վտանգի մէջ կը գտնուին, պարտին նորէն պատուաստուիլ միշտ, փոյթ չէ որ դեռնոր պատուաստուած ըլլան։ Մինչեւ անդամ երբ պատուաստին ազդեցութիւնը այնքան տկարացած ըլլայ որ չպաշտպանէ ծաղկախտին յարձակման դէմ, գրեթէ միշտ բաւական է ախտին յարձակումը մեղմելու, եւ հազուադէպ է որ պատուաստի սպի ունեցող մը թեթեւ տեսակէ մը աւելի սաստիկ բանէ տառապի։ Այսու ամենայնիւ պէտք է յիշել թէ այս թեթեւ տեսակ ծաղիկը ճշմարիտ ծաղկախտ մըն է, եւ վարակուած անձը իր բոլորտիքը գտնուողներուն այնքան վտանգաւոր է՝ որքան բուն ծաղկախտով վարակուած մէկը։ Ուստի վերը նկարագրուած նախազգուշութիւնները պէտք է որ իւրաքանչիւր դրուին ամէն դէպքի մէջ, թէպէտ մեղմ տեսակէ ըլլան։

ՈՒՐԻՇ ՄԵԾ ՀԵՌԱԴԻՏԱԿ ՄԸՆ ԱԼ

Փարիզի 1900ի Արուեստահանդէսին ամենէն չահեկան բաներէն մին պիտի ըլլայ Տըլոնքլի հեռադիտակը, որ այսպէս կը կոչուի այն պատճառով որ անոր չինութիւնը նախ թելադրեց Մ. Ֆրանսուա Տըլոնքլը, անդամ Գազղիոյ Երեսփոխանական Դահլիճին։ Այժմ աշխարհիս կատարեալ ամենէն մեծ հեռադիտակն է Երքեանը, որ Շիքագոյի Համալսարանին կը պատկանի, եւ որուն առարկական ապակիին տրամագիծը քառասուն մատնաչափ է։ Տըլոնքլը հեռադիտակին առարկական ապակիին տրամագիծը չորս ոտք եւ մէկ եւ մէկ քառորդ մատնաչափ (49¼ մատնչ.) պիտի ըլլայ, եւ ինը հարիւր ինսունուերկու լիպրա պիտի կշռէ։ Միայն ոսպնաձեւները քսան հազարէ մինչեւ քառասուն հազար ոսկիով պիտի ելլեն, եւ ամբողջացած գործիքին 56,000 ոսկի ծախք պիտի երթայ։ Բայց լոկ մեծութեան եւ ծախքին համար չէ որ այս մեծ հեռադիտակը նշանաւոր պիտի ըլլայ։ Անոր վառարանական հեռաւորութիւնը 180 ոտքէն աւելի պիտի ըլլայ, եւ յետին աստիճան դժուար պիտի ըլլայ այդ երկայնութեան համար խողովակ մը չինել, որ չորս ոտքէ աւելի տրամագիծ ունենայ, եւ կարենայ կրել ոսպնաձեւներուն մեծ ծանրութիւնը, եւ նոյն ժամանակ այնպէս փափկութեամբ հաստատուած ըլլայ որ դիւրութեամբ յարմարցուի մոլորակներուն փոփոխուող դիրքերուն։ Ուստի հեռադիտակը հաստատուն կերպով պիտի պետեղուի հորիզոնական դիրքով պատրաստուած քարուկիր հիմի վրայ, եւ աստղերուն պատկերը անոր մէջ պիտի անդրադառնայ չարժական հայելիի մը միջոցով, որ երկնային մարմիններուն չարժման կը հետեւի ժամացոյցի մեքենաներու ձեռքով։ Այս հայելին վեց ոտքէ աւելի տրամագիծ պիտի ունենայ եւ գրեթէ մէկ ոտք թանձրութիւն, եւ իր կազմածով եւ յարակից պարագաներով իբր տասնհինգ ուկէս տակառչափ ծանրութիւն։ Այսպիսի մեծ զանգուածի մը փափուկ եւ կանոնաւոր չարժում տալու դժուարութիւնը յաղթուած է գնդիկա մնդիկի վրայ լողացնելով, վասն զի մնդիկին երեսը կապարն անգամ կը լողայ ինչպես սունկը՝ ջուրին երեսը։ Հեռադիտակին ակնապակիին բոլորտիքը ամփիթեատրոն մը չինուած է, ուրկէ այցելուները ահագին պատառի մը վրայ կրնան տեսնել արեգակին, լուսնին կամ աստղերուն պատկերները վեցէ մինչեւ տասը զար անգամ մեծցուած։

Գործիք մը, որ այսպէս կը միացնէ գիտական իրերը ժողովրդային զբօսանքի եւ հրահանգութեան հետ, անուգիւ վայելուչ եւ յարմար է արուեստանոցի մը համար որ նպատակ ունի հետեւիլ մարդկային պատմութեան մէջ ամենէն յառաջադէմ դարին վախճանը։

ԱՅԼԵՒԱՅԼՔ

Օսերվըթոռէ Ռոմանօ, Վատիկանի կէս պաշտօնական թերթը, ակնարկելով Տրէյֆիւսի խնդրին, հարցուց մօտերս, «Ինչո՞ւ եկեղեցին մեղադրուի դաւաճանութեան համար ամբաստանուած Սեմականի մը դատը չպաշտպանելուն համար։» Որուն Լոնտոնի Թայմը պատասխանեց, «Ո՞վ հիմնեց եկեղեցին եթէ ոչ՝ Սեմական մը որ ամբաստանուեցաւ իբրեւ դաւաճան։»

Եէյպորտ մէջ՝ Մր. Կորսթ, Խոփվին եւեւմտագէտ խորհրդականը, կը հաշուէ թէ վերջին տասը տարիներուս մէջ 3,000,000 Անգղ. ոսկի եկած է Անգղիայէ երկիր գրաւող զօրքերու համար, 5,000,000 ոսկի ծախսած է Սուէզի Ջրանցքի ընկերութիւնը, եւ զբօսաշրջիկներ, որ ձմեռը հազարներով Եգիպտոս կուգան, ծախսած են իբր 10,000,000 ոսկի։ Ճարտարագործական յայտնի վերակենդանութիւն մը կը տեսնուի վերջին քանի մը տարիներուս մէջ, եւ իբր 800,000 Անգղ. ոսկի գրուած է զանազան ձեռնարկութիւններու համար, մեծ մասը օտար դրամագլուխ։ Արտօնութիւն տրուած է երկրին հանքային հարստութիւնն հետազօտելու։ Արտօնութիւն տրուած է փորթ Սաիտ աղ արտածելու, նաեւ հրաման՝ բամբակի գործարան մը հաստատելու։

ՖԱՐԳԻՆԻ ԵՒ ԴԱԻԱՌԻՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ

Այս գործը յարմարապէս կրնանք կոչել նաեւ Ասիական Թուրքիոյ Բողոքական եկեղեցւոց ներքին կամ տեղական առաքելութիւնը, որոյ նպատակն եղած է Աւետարանի կենսապարգեւ լուսովը ոգեւորել ու վերակենդանացնել Հայ ժողովրդեան Քրիստոսէն այն տարրը որ տգիտութեան թանձր խաւարին մէջ լքուած, թաղուած ու մոռցուած էր։ Նոյն նպատակաւ նաեւ Ուրմիոյ եւ Մարտինի կայաններուն մէջ գտնուող Բողոքական եկեղեցիները ձեռնարկեցին վերջերս դրծել Քրդախօս Հայերու բաղդակից Ասորիներուն մէջ։

1866էն առաջ Ֆարգինի եւ գաւառին հորիզոնը չօշափելի խաւարով մը ծածկուած էր։ Կրօնը կորսուած էր իր կենսապարգեւ զօրութիւնը անոնց համար։ Ժողովուրդը Քրիստոնէութեան անունը միայն կը կրէր իր վրայ, բայց անոր հոգին մերկ էր։ Իրենց տոհմային լեզուին տեղ Քրդերէնը յաջորդած էր, ուստի չէին հասկնար ոչ կրօնական պաշտամունք, ոչ աղօթք, ոչ ալ քրիստոնէական պարտականութիւն։ Մինչ ժողովուրդն այսպէս էր, անոնց առաջնորդող կղերն ալ տգէտ էր իր նուիրական եւ վսեմ պարտուց։ Եկեղեցական լեզուին անտեղեակ։ կ'աղօթէր մեքենաբար, առանց տակայն դիտնալու թէ ի՛նչ կ'աղօթէր։ կը կարդար առանց հասկընալու թէ ի՛նչ է կարդացածը։ կ'առաջնորդէր առանց դիտնալու թէ ո՛ւր։ Նախապաշարումը եւ մնապաշտութիւնը հաւատալիք դարձած էին, եւ քրիստոնէական պարտականութիւնք՝ աւանդութիւն։

Ահա այսպիսի մի ժողովրդի համար էր որ Աւետարանի լուսով լուսաւորեալ Բողոքական եկեղեցիներ, թերեւս Պատ. Մ. Գ. Շմաւոնեանէ թելադրուած, ձեռնարկեցին Աւետարանի փրկարար լոյսը անոնց յղելու միջոց լինել եւ յաջողեցան Տէրոջմով։ 1866ի Նոյեմբերին(*) Միութեան ժողովը գումարուած էր ի Տիարպէքիր։ Այն պահուն կը գտնուէր Քրդախօսներու գաւառէն ուսման եւ կրթութեան ծարաւի երիտասարդ մը, Պ. Պետրոս Տ. Ղազարեան, որ երջեներէ միոյն առաջնորդութեամբ ներկայացաւ յիշեալ ժողովոյն։ Այդ երիտասարդէն իր բնավայրին ողորմելի կացութեանը վրայ հարկ եղած տեղեկութիւնները քաղելով խորհուեցաւ միջոցը գտնել զանոնք լուսաւորելու, եւ այն օրուընէ որոշուեցաւ տեղական եկեղեցւոց ծախքով կարգ մը երիտասարդներ դաստիարակել նոյն գաւառին առաքելական գործին նուիրուած։ Տիարպէքիրի եկեղեցին կը խոստանար երեք երիտասարդի ծախքը հոգալ, որոց մին եկեղեցւոյ երիտասարդաց բաժինն էր։ Խարբերդի եկեղեցին իւր գիւղերով կը ստանձնէր երկու երիտասարդի ծախքը, իսկ Արապկիրի եկեղեցին եւս մէկ։ Սոյն երիտասարդաց երկուքէն մէկին էր Պատ. Գաւիթ Ապտ էլ Ահէտ, Ասորի, եւ միւսն էր Պ. Պետրոս Տ. Ղազարեան, Հայ։

Այս երիտասարդները Խարբերդ ղրկուեցան դաստիարակուելու։ Ամառները կ'ուսանէին, իսկ ձմեռները կը ղրկուէին նպաստակուած տեղը քարոզելու, եւ միանգամայն Սբ. Գիրք վաճառելու։ Հետզհետէ Թարգմանուեցաւ ու տպուեցաւ անոնց համար Հայ գրով Քրդերէն ընթերցարան, երգարան եւ Աւետարան, որոց մէջ գործ ունեցան Պատ. Մ. Շմաւոնեան, Պատ. Գաւիթ, եւ պարոնայք Պ. Տ. Ղազարեան եւ Պ. Ա. Միրխանեան։

Խաւարի մէջ նստող սոյն ժողովուրդը սիրով դիմաւորեց իր այս լուսաբեր առաքեալ-

(*) Մենք մեր ծանօթութիւններն հաւանօտոր գրուածներէ քաղեցինք։

նները, որոնք ոչ միայն Հայուն քարոզեցին, հապա նաեւ Ասորիին։ Աչխատութեան առաջին արդիւնքը կ'երեւէր Բդղերէնով աղօթելու մէջ։ Մինչդեռ անկէ առաջ մէն մի ցեղ իր կրօնի յատուկ լեզուաւ, այն է, գրաբարով, Ասորերէնով եւ Արաբերէնով կ'աղօթէր առանց սակայն հասկնալու իր աղօթածը։ Հետզհետէ համոզում գոյացուցին իրենց հասկնալի Բդղերէնով միայն հաղորդակցիլ Աստուծոյ հետ եւ անոր ներկայացընել իրենց խնդիրն ու զգացումը։

Ռբտուանի մէջ, առանց արտաքին օգնութեան, ժողովրդեան ծախքովը 20 ոտք երկայն, 10 ոտք լայն երկու լուսամուտով փոքր եկեղեցի մը չինուեցաւ։ 15 տարի ետքը թափուած աչխատութեան արդիւնքը այս էր. կար հոն իբրեւ ժողովուրդ 265 Բողոքական, 62 եկեղեցւոյ անդամ, մէկ երէց, երեք քարոզիչ, մէկ վարժապետ եւ չորս դպրոց։ Սոյն աղբատ, իսկ ջերմեռանդ ու առատաձեռն ժողովուրդը 12 տարուան մէջ 40,000 դահ. վճարեց երէցի եւ դասատուի, 10,000 դահ. ալ աղքատներու։ Ասոնք սասթիկ սովի մը ատեն անգամ չդադրեցան առատաձեռն ըլլալէ, եւ նոյն տարին 20 ոսկի տուին, որ իրենց կարողութեան հետ բաղդատմամբ մեծ գումար էր։ Գործին վիճակը քննելու եւ հոգացող եկեղեցիներու տեղեկացնելու համար տարուէ տարի քարոզիչ մը կ'այցելէր հոն։

Թէեւ Խարբերդի կայանն էր սոյն գործն ստանձնողը, սակայն հետզհետէ գործին ընդարձակութիւնը տեսնելով վերջապէս տիպ ուեցաւ Թուրքիոյ միւս Բողոք. եկեղեցեաց օգնութեանը դիմել։ Անկէ վերջ Ամերիկի եկեղեցին էր որ կը խոստանար եւ կը ստանձնէր հոգալ Ֆարգինի եկեղեցին, եւ ուրիշ եկեղեցիներ եւս-դրամական նպաստ կը յղէին։ Ժամանակի ընթացքին մէջ Եփրատ Գոլէճ թէ' այն գաւառէն եղող եւ թէ' այլ երկսեռ ուսանող գործաւորներ տուած է որոնք օգտակար եղած են անոնց։

Քանի մը տարի առաջ կանգուն դիրք մը ու եռանդուն ժողովուրդ մը եւ կազմակերպուած եկեղեցիներ կային։ Հոգեւորապէս զգալի զարդացում եւ յառաջդիմութիւն կը նշմարուէր։ Սակայն վերջին չորս տարիներու մէջ իրաց ընթացքը փոխուեցաւ։ Եկամուտը դադրեցաւ, գաւառին եկեղեցիները մոռցուեցան, լքուեցան բանիբուն քարոզիչներ եւ դասատուներ ցրուեցան։ Միայն եւրեք ծերունի քարոզիչներ մնացին, որոց մէկն ալ արդէն ինը ամիսէ ի վեր գործը թողած է։ Այսպէս ահա գործը քայքայեալ ու աւերեալ վիճակ մը ունի։

Ռբտուան, ուր գործն առաջին անգամ սկսուեցաւ, զարգացաւ եւ գործին յարմար աչխատողներ յառաջ եկան, հիմա նիւթական անձկութեան պատճառով ժողովրդեան մեծ մասը ցրուած է հոս ու հոն։ Դեռ հոն կը մնայ իբր պլպլացող կանդեղ մը լոյս եւ մխիթարութիւն տալու ծերունի, խեղանդամ, բայց ջերմեռանդ Պ. Պետրոս Տ. Ղազարեան։ Ժողովներ կը չարունակուին կանոնաւորապէս լուր եւ կիրակի օրեր։ Հոն կը դիմեն կարօտով թէ' Բողոքականք եւ թէ' Լուսաւորչականք։ Ժողովուրդը իր տալ կրցած հոգեւոր տուրքը չը խնայեր, բայց տակաւին կը կարօտի արտաքին օգնութեանց։

Ֆարգին որ ատեն մը կեդրոն ու առաջնորդ էր գործին, այսօր առաջնորդի կարօտով կը հեծէ։ Պ. Պետրոս Ամիրխանեան որ կը քարոզէր հոն, ակամայ հրաժարած է այսօր, եւ միայն դպրոց մը եւ դասատու մը ունենալու սփոփանքը ունին։ Այն ընդարձակ գետինը որ գնուեցաւ ժողովատեղի մը չինելու համար՝ առ այժմ կը մնայ երեսի վրայ։

Քլիսի գիւղին մէջ կ'աչխատի Պ. Յովհաննէս Մելիքեան։ Հոն ջերմեռանդ ու առատաձեռն ժողովուրդ մը կար՝ քարոզիչ եւ դասատու իր ծախքովն հոգալու վիճակին մէջ։ Բայց այսօր ամենէն թչուառ ու կարօտեալն է։

Այս տարի առաքելական գործին համար տեղւոյն ժողովուրդը վճարած է 1,740 դահ., իսկ դուրսի այլեւայլ եկեղեցիներէ հաւաքուած է 6,689 դահ.։ Չորս տարիէ ի վեր առաջին անգամն է որ առանց Պորտի օգնութեան վերոյիչեալ գումարով կրցած են ինքզինքին հոգալ։ Մենք կը տարակուսինք մեր այս պատմութեան ճչդութեան եւ կը յուսանք թէ այս գործին պատմութեանը առաւել տեղեակ ուրիշներ օր մը առաւել կատարեալ ճչդութեամբ պիտի գրեն ու պատմեն։ Սակայն Բրդախօս այն գաւառին եկեղեցւոց ներկայ խեղճ ու կարօտեալ վիճակին համար տարակոյս չունինք. նոքա կարօտ են բարեաէր եւ առատաձեռն անհատներու եւ քոյր եկեղեցեաց նիւթական օգնութեանն ու ձեռնտուութեանը, ուստի հրաւէր կը կարդանք մարդկութեան համար մինչ իսկ իր կեանքը չընխայող Քիստոսի սիրովը բաբախող մէն մի սրտի՝ չարժիլի գութ եւ կարեկցիլ այս ժողովրդեան, որոնք եղբայրներ են արեամբ ու հոգւով։ Զգույշ ըլլանք հոգիով սկսուած այս փառաւոր գործը անձնասիրութեամբ կամ անտարբերութեամբ չլքանելու։ Մէն մի աչք որ կը կարդայ այս տողերը, մէն մի ականջ որ կը լսէ մեր հրաւէրը, թող նուիրական պարտականութիւն համարի, եթէ ոչ լիրան գէթ լուման տալու։ Ամերիկա գաղթող բարեկամներ, որոնք օր մը մաս ու բաժին ունեցան սոյն գործին մէջ, որոնց սիրտը օր մը տաք կերպով կը բաբախէր առոր համար, արդեօք խորհի՞նք թէ այլեւս մոռցան այս խեղճ գաւառը եւ անոր գործը եւ պարտականութիւնը զոր օր մը կը զգային անոր հանդէպ։ Ահա անգամ մ'ալ կու գանք բարեսէր սրտերու դուռը բաղխել։

Խարբերդ * * *
Դեկտ. 28, 1899

ԵՐԿՈՒ ՆՆՋԵՑԵԱԼՆԵՐ

1899 տարուան մէջ երկու Աչխարհացիի մահը ընդհանուր ուշադրութիւն գրաւեց — մէկը՝ Բողոքական կին մը, իսկ միւսը Լուսաւորչական այր մը. մէկը՝ հարիւր տարեկան երիտասարդ, իսկ միւսը վաթսուն տարեկան ծերունի. մէկը՝ բարեպաշտութեամբը եւ բարեգործութեամբը հանրածանօթ, իսկ միւսը՝ մեքի եւ կամքի զօրութեամբը հանրածանօթ. մէկը՝ ամենուն սիրելի եւ յարգելի անձ մը, իսկ միւսը՝ չատերուն սիրելի եւ յարգելի, եւ ոմանց երկիւղալի անձ մը. մէկը՝ Տիկին Վարդենի «Պաճը» Ծերունեան, իսկ միւսը՝ Մեծապատիւ Նիկողոս աղա Նազարէթեան։

Վարդենի Պաճը մեռաւ ինն ամիս յառաջ, Մարտ 24ին։ Իր մահուան ժամանակ հասանականաբար հարիւր տարեկան էր։ Մեր մէջ ամենէն ծեր Բողոքականը ինքն էր։ Երբ Բողոքականութիւնը հոս մտաւ, ինքը արդէն կէս դարու չափ ապրած էր։ Անկէ ետքը իր կեանքին վրայ Աստուած յիսուն տարի եւս աւելցուց, եւ այդ կարեւոր դէպքին առջին Յոբելեանին տօնախմբութիւնը տեսնելու զինքը արժանացուց։ Այդ հանդիսին առթիւ Վարդենի Ծերունեանի կրած զգացումները եւ խորհուրդները միայն Սիմէոն Ծերունիի խօսքերովը կրնան թարգմանուիլ, — «Ես արդ, ով Տէր, արձակես քու ծառադ խաղաղութեամբ ըստ բանի քում, վասն զի աչքերս տեսան քու փրկութիւնդ զոր պատրաստեցիր բոլոր ժողովրդոց առջեւ։»

Երբ Աւետարանը Թուրքերէն լեզուաւ քարոզուեցաւ, անոր նախնական ճառագայթներովը Վարդենիի միտքը եւ սիրտը լուսաւորուեցան։ Աւետարանական եկեղեցին կազմուելէն ետքը անոր անդամակցող երկրորդ խմբակին մէջ էր Վարդենի։ Իրմէ առաջ եւ իրեն հետ դաւանանք տուողներուն ամէնը իրմէ չատ առաջ իրենց աչխարհը փոխեցին։ Շատ տարիներ ինքը Աչխարհացիի ամենէն վաղեմի եկեղեցիի անդամը եւ ամենէն ծեր Բողոքականը մնաց։ Ինքը անձամբ կը ճանչէր Ամերիկացի եւ բնիկ գործիչները Բողոքականութեան սկիզբէն ի վեր. անոնք ալ զինքը անձամբ կը ճանչէին եւ կը սիրէին իբրեւ մեծ մայր մը Իսրայէլի մէջ։ Հեռաւոր տեղերէ եկող ճամբորդ միսիոնարները քաղաքէն չէին բաժնուիր առանց այցելելու Վարդենիի տունը։

Վարդենիի թէ' համբաւը, թէ' զօրութիւնը կը կայանար իւր հաւատքին մէջ։ Հարուստ կին մը չէր. ընդհակառակն իւր օրական հացը հայթայթելու համար անձամբ աչխատելու հարկադրուած էր։ Բարձր դաստիարակութիւն ընդունած չէր. իւր երիտասարդութեան ժամանակ հոս աղջկանց վարժարան չկար, եւ ինքը լոկ Աւետարանը կարդալու չափ կրթութիւն ստացած էր։ Բայց ունէր այն երկնաձիր պարգեւը, առանց որոյ ասոնց եւ ո'չ մէկը Աստուծոյ առջեւ արժէք ունի. այսինքն, կենդանի հաւատք ունէր։ Բոլոր սրտով Քրիստոսի անձնատուր եղած էր, բոլոր կամքովը Անոր կը ծառայէր, եւ բոլոր ուժովը Անոր փառացը համար կ'ապրէր։ Հաւատքը զանիկա հազարաւոր քրիստոնէից մէջ եւ հարիւրաւոր եկեղեցիի անդամներուն մէջ եղական, այո, անզուգական, անձնատուրութիւն մը կը կացուցանէր։ Հաւատքի զօրութեամբը նա յաղթած էր նեղութեան, առանձնութեան, վչտի, ծերութեան, աչխարհի։ Քրիստոսը՝ զոր կը կարդար Աւետարանի մէջ, նո'յնը կ'ապրէր իւր առօրեայ կեանքին մէջ։ Աւետարան, փրկութիւն, Քրիստոս, հոգեւոր ճչմարտութիւն, երկինք, — այս բաներուն լոկ հաւատացող չէր, ասոնք իրողութիւններ էին զորս գիտէր։ Սիրտը միչտ ուրախ էր, դէմքը միչտ անդորր էր, խիղճը միչտ խաղաղ էր, խօսքը միչտ քաղցր էր, ձեռքը միչտ բարեգործ էր։ Ծանրաբեռնած արտով քովը գնացողները զուարթ դէմքով կը վերադառնային։

Վարդենի հարուստ զաւակ չունէր, բայց հոգեւոր զաւակ չատ ունէր։ Իրեն բան գործ ըրած էր ուրիշները Քրիստոսի եւ փրկութեան առաջնորդել։ Փրկիչը մարդոց քարոզել եւ փրկչին անուամբը մարդիկը մխիթարել իւր կեանքին նպատակն էր։ Շատ տարիներէ ի վեր սովորութիւն ըրած էր աղքատ աղջիկներ հաւաքել իւր տանը մէջ եւ անոնց պարզ ընթերցուածի եւ կարի դաս տալ։ Քաղաքին մէջ Վարդենի «պաճը» անուամբ ծանօթ էր, քանզի ամենուն քոյր էր։ Չափազանցութիւն չըլլար եթէ ըսենք թէ զինքը ճանչցողներուն մէջ չկար զինքը չսիրող։ Մինչեւ իսկ Մահմետական հասարակութիւնը զինքը թէ' կը ճանչէր, թէ' կը պատուէր։

Ծերութիւնն իսկ չկրցաւ նուաճել այս կինը։ Հարիւր տարեկան հասակին մէջ դեռ առոյգ եւ ուժեղ էր։ Իւր մահէն քանի մը

չաբաթ յառաջ ոտքի վրայ էր եւ կը պոռտէր։ Վերջին հիւանդութիւնը կարճատեւ եղաւ, եւ բաղդատաբար քիչ ցաւով անցաւ։ Օր մը Տէր Յիսուս իւր անկողնին քովը այցելեց, եւ «Ա՛լ հերիք է, քովս եկուր» ըսաւ. յայնժամ վարդենի մնաւ բաժնուեցաւ։

Ա.ինթապի Բողոքականութիւնը իրաւամբ պատուոյ այս բարեպաշտ անձնաւորութեան յիշատակը։ Մարմինը փոխադրուեցաւ Առաջին Եկեղեցին։ Հոն մեծ բազմութեան առջեւ պարզ եւ կարճ պաշտօն կատարուեցաւ, եւ յետոյ ժողովրդեան ամենէն պատուաւոր մարդիկը՝ իրենց ուսերուն վրայ՝ անոր մարմինը դերեզմանատուն տարին։ Բազաքին ամենէն հարուստ մարդը այսքան ազդու եւ վսեմ յուղարկաւորութեան մը չէր կրնար արժանանալ. ճշմարիտ յարգանքը դրամով չգնուիր։ Դերեզմանատունը ամէն բան պարզ եւ քաղցր էր։ Մեծադղորդ դամբանականներ չարտասանուեցան եւ բարձրաձայն ողբ ու կոծ չլսուեցաւ։ Աղօթեցինք եւ երգեցինք, ժպտուն դէմքերով գինքը ի հող իջուցինք, եւ ապա բաժնուեցանք։ Ամէն ոք ըսաւ, «Ի՜նչ անոյշ եւ տպաւորիչ յուղարկաւորութիւն մ'եղաւ։»

Հոծ Նիկողոս Աղա Նազլեզեան ամսոյս 13ին մեռաւ եւ երկու օր վերջը թաղուեցաւ։ Յիսունեւուրն տարեկան էր երբ մեռաւ։ Իրենէ քալառողջ եւ հուժկու կազմուածք մ'ունէր. բայց չատ տարիներէ ի վեր ժողովրդային գործերուն մէջ ուշ եւ այժ վատնած էր, իւր անձնական հարստութիւնը եւ ժողովրդական նուիրութիւնը նոյն միջոցին տակաւ առ տակաւ նուազած էր, նաեւ վերջին Տնտեսական Տագնապէն վնասուած էր ուրիշ պատուաւոր անձանց հետ. — այս պարագաները եւ տարբեր տեսակէն ուրիշ պատճառներ գինքը կանխահաս ծերութեան դատապարտած էին։ Երկու տարիէ ի վեր ուղեղային եւ ջղային հիւանդութենէ կը տառապէր, մեծ ցաւ պատճառելով թէ՛ իրեն եւ թէ՛ բոլոր ընտանիքին, հետեւաբար մահը դոնէ իւր մարմնոյն հանգիստ պարգեւեց։ Կրօնական եւ Քաղաքական ժողովները յուղարկաւորութեան հանդիսին արտասովոր փայլ մը տալու փափաքով Բողոքական Հաւատարկութեան բոլոր պաշտօնական մարդիկը եւ մարմինները հրաւիրած էին։ Եւ հանդէսը մեծ բազմութեան մ'առջեւ կատարուեցաւ մեծ չքով։ Զանգակը կրկին եւ կրկին հնչեց, յատուկ պատարագ մատուցուեցաւ, տխուր չարականներ եւ երգեր երգուեցան, խնամով պատրաստուած երկայն եւ մեծ ծահնչիւն դամբանականներ ի բերանոյ արտասանուեցան։ Վերջապէս Լուս. հասարակութեան կղերական եւ ուրիշ պաշտօնական մարմինները կարելի ամէն յարգանք ընծայելին հանգուցեալին մարմնոյն եւ ընտանիքին։

Եւ այս բոլորովին անպատշաճ ալ չէր։ Նիկողոս Աղա՝ որդի ըլլալով հանգուցեալ Շահպենտէր Նազար Աղայի, ջոջ եւ մեծահարուստ դերդաստանի մը կը պատկանէր եւ իւր հօրը ժրաջանութեանը չնորհիւ բաւական հարստութիւն ժառանգած էր։ Իւր երկու եղբայրները որ դեռ ողջ են, Յարութիւն եւ կարապետ աղայք, Լուս. ժողովրդեան ամենէն ջոջ եւ առաջնակարգ մարդիկն են, դոնէ դրամական տեսակէտիւ։ Դարձեալ՝ Նիկողոս Աղա առաջնակարգ իմացականութեան տէր մարդ մ'էր, — իրողութիւն մը զոր ամէն ոք կը խոստովանի, գինք սիրողներ եւ չսիրողներ։ Եթէ յիսուն տարի վերջը ծնած լինէր, եւ կամ իւր մտային կարողութեան արժանաւոր դաստիարակութիւն մը ստացած լինէր, անտարակոյս Հալէպի կուսակալութեան ամենէն նշանաւոր մարդոց մէկը պիտի սեպուէր։ Վերջապէս Նիկողոս Աղա ժողովրդային գործերուն անձնուէր եղած մարդ մ'էր։ Ոչ վաճառականութեամբ զբաղելու եւ ոչ դրամ դիզելու փափաք ունէր, — առաջինը փորձեց եւ չյաջողեցաւ, եւ երկրորդը տակաւ կորսնցուց — այլ իւր բոլոր փափաքը եւ ջանքն էր իւր ժողովուրդին գործերը ղեկավարել եւ փառաւորել զայն։ Մեծ անձնուրացութեամբ աշխատեցաւ։ Ջենք ըսեր թէ անվրէպ ժողովուրդին չահերուն կը ծառայէր. եւ արդէն ըստ մեր համոզման նա ժողովրդին ճշմարիտ եւ ամենաթարմ չահերը չէր տեսներ, նա այն տեսակ տոհմասէրներէն էր որ ժողովրդին համար յարատեւ ջանիւք կ'աշխատին առանց, սակայն, բարձրագոյն նպատակը ըմբռնելու, եւ առանց խղճահարութիւն ցուցընելու միջոցներու ընտրութեան մասին։ Ժողովուրդէն եւ ուրիշ զանազան աղբիւրներէ հաւաքուած դրամով «Միլլէթ Խան»ը չինեց որուն հասոյթը յատկացուեցաւ Ազգ. Ներսիսեան Վարժարանին. եւ 15–20 տարի աշխատութեամբ եւ 15–20 հազար լիրայի ծախքով փառաւոր եկեղեցւոյ չէնք մը կառուցուեցաւ որուն չարժող ոգին (կամ ըսենք չոգեշարժը) ինքը եղաւ։ Այս երկու յիշատակներու իրական արժէքին մասին մենք համաձիա չենք իրեն եւ իրենները։ Դպրոցներու համար մնայուն եկամուտ բերող անշարժ կալուածքի մը հայթայթումը ըստ մեզ բարոյապէս օգտակար եղած չէ, այլ ծնողքը եւ ժողովուրդը ծուլութեան առաջնորդած է։ Եւ նոր եկեղեցին յաւէտ փառաւոր է քան օգտակար, — այնքան արձագանգ կու տայ որ պաշտամունքի ժամանակ քան մը լսել չատ դժուար է։ Փոխանակ քսան հազարանոցին քարացնելու մէկ հատ եւ այն ալ բաղդատաբար փոքր եւ դժուարագործածելի չէնքի մը մէջ, աւելի իմաստուն չէր լինիր չորս հինգ տարբեր թաղի մէջ մի մի եկեղեցի կանգնել։ Բայց անկարելի էր Նիկողոս Աղայի հաւանութիւնը ստանալ այս բանաւոր թելադրութեան։

Մենք Նիկողոս Աղայի լաւ կողմերը կը ճանչենք եւ կը դնահատենք, բայց «բազմերախտ բարերար» եւ «զաթ ը ճէլիլ» տիտղոսներուն արժանի մարդ մը չենք համարիր զինքը։ Սուր իմացականութիւն, զօրաւոր կամք, եւ անխոնջ ջանք եւ յարատեւութիւն ունէր, բայց ճշմարիտ եւ բարոյական մեծութենէն — մեծանձնութենէն — զուրկ էր։ Անոր աշխատութեան առարկան էր ոչ թէ եկեղեցիին բարոյական չինութիւնը՝ այլ լոկ նիւթական չէնքը, ոչ թէ դաստիարակութեան զարգացումը՝ այլ դպրոցներուն անշարժ կալուածքը։ Անոր անձնուրացութիւնը բարեսրտութենէն կամ նպատակի վեհանձնութենէն չէր բղխեր, այլ փառասիրութենէն կը բղխէր։ Անիկա աւելի անձնասէր էր քան բարեսէր, աւելի մարմնապաշտ էր քան աղքատասէր։ Մենք այս բանները ոխակալութենէ մղուած չենք խօսիր, այլ մարդը ճշմարիտ գոյներովը կը նկարագրենք։ Մենք, մեր հաշուին, իրմէ ցաւիլու պատճառ ունեցած չենք. ընդհակառակն մէկ առիթ փոքրիկ բարիք մ'ալ ընդունած ենք իրմէ։

Եթէ ուզենք, Նիկողոս Աղայի կեանքը մի ուրիշ տեսակէտիւ կրնայինք քննադատել մեծ իրաւամբ եւ սաստկութեամբ։ Եթէ Բէնկլեանի թղթակիցներուն բամբասանքի տարամադրութիւններուն մէկ տասներորդը ուշնայինք, հանգուցեալին մեղքերը չատ դիւրաւ ի հանդէս կրնայինք բերել։ Բայց այդպիսիներուն ընթացքը մեղի տարդի, ղղուելի եւ անբրիստոնէական կը թուի։ Եւ ի հող իջած մարդու մը բարոյական տկարութիւնները նշաւակել վեհանձն գործ մը չէ. ուստի մենք կը նախընտրենք դթութեան վարագոյրը ձգել անցեալին վրայ։ Տերը ամենուս ներէ մեր մեղքերը։

Բայց Նիկողոս Աղա մէկ յանցանք մ'ունէր զոր անիրաւ է ծածկել։ Նա Բողոքականութեան եւ Գոլէճին երդուեալ թշնամին էր։ Իւր բոլոր կեանքին մէջ եւ իւր բոլոր զօրութեամբը ընդդիմացաւ Աւետարանական Շարժման։ Թշնամի էր Գոլէճին՝ որու ուսանողաց կէսը հիմա Լուս. Հայերէն է, եւ Հիւանդանոցին՝ ուր հազարաւոր Լուս. հիւանդներ ձրիապէս կը դարմանուին եւ որուն բժիշկները գինք ալ վերջապէս դարմանեցին։ Գոլէճին չինութիւնը արգելելու համար ըրած ամէն ինչ որ կրնար ընել Հալէպի բարձրապատիւ բարեկամներուն եւ Պոլիս Պատրիարքարանին միջոցաւ, եւ պահ մի թուեցաւ թէ պիտի յաղթի։ «Ես,» ըսաւ, «ցորչափ ողջ եմ, չպիտի թողում որ այս Գոլէճը չինուի» Եւ սակայն Գոլէճը չինուեցաւ, Հիւանդանոցը չինուեցաւ, Աղջկանց Վարժարանը չինուեցաւ, Աւետ. Երրորդ եկեղեցին չինուեցաւ, եւ ասոնց ամէնը չինուեցաւ Նիկողոս Աղայի կենդանութեանը ժամանակ։ Իրաւ, իւր զաւակներէն մէկը «Նազար» (Արմենակ Էֆ. Նազարէթեան) Բողոքականութիւնը եւ Գոլէճը բամբասելուն եւ զրպարտելուն չնորհիւ Բէնկլենէն բարենիւ կը ստանայ, բայց իւր մի ուրիշ որդին եւ իւր չորս փեսաներէն երեք հատը նոյն գոլէճին ընթացաւարտներն են։ Տես, պատմութիւնը ինչպէս կը ծաղրէ մահկանացուները։ Եւ այսօր Բող. եկեղեցիները, դպրոցները եւ ուրիշ հաստատութիւնները եռապատիկ աւելի զօրաւոր են քան քսանեւհինգ տարի առաջ։ Մեղք, հազար անգամ մեղք որ Նիկողոս Աղա իւր տաղանդները աւելի ազնիւ եւ բարի նպատակի իրագործման չնուիրեց։

Վերջապէս, Նիկողոս Աղայի կեանքը մեզ տխուր տեսարան մը կը թուի, անյաջողութիւն մ'է։ Դամբանականներէն երկուքը ցաւով կը յիշէին թէ ննջեցեալը տուն չինելու ձեռնարկեց բայց չկրցաւ աւարտել, եկեղեցի չինելու ձեռնարկեց բայց անոր օծումը տեսնելու չարժանացաւ։ Այս դժբաղդութեանց վրայ կրնային աւելցնել կարեւոր ձախողութիւն մը, այսինքն, Նիկողոս Աղա մարտնչեցաւ Աւետարանականութեան դէմ եւ — յաղթուեցաւ։

Վարդենիի կեանքը եւ մահը մեղի նախընտրելի կը թուի։

Ա.ինթապ Մ. Կ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Դեկտ. 23, 1899

Ա Զ Դ

Սահակ Էֆ. Մինասեանի ձեռամբ Նիկոմիդիոյ մէջ, ի նպաստ Արեւելեան Որբանոցին, հաւաքուել 180 դահեկանին 150ը ընդունուած է վեր. Ս. Կ. Սատուրեանի եւ 30ը վեր. Յ. Փիլեանի միջոցաւ։

Գ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Երիտասարդաց կիրակնօրեայ աղօթքի ժողովը կը սկսի ժամը 9ին (Ը. Թ.) Պայըլ Հաուսի մատրան մէջ։ Խորհրդածութեան նիւթն է Ղուկ. Ժ. 41, 42։

ՀԱՆԴԷՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ ուրբաթ Աւստրիական դեսպան Պառոն Քալիչէ պատիւ ունեցաւ կայս. պալատան մէջ Իֆթարի սեղանին մասնակցելու եւ յետոյ իր որդւոյն հետ Վեհ. Սուլթանին ներկայանալու։ Երեքշաբթի երեկոյ Պարսից դեսպան Միրզա Մահմուտ Խան Իֆթարի հրաւիրուեցաւ ի կայս. պալատ եւ յետոյ ներկայացաւ Ն. Կ. Վեհափառութեան։

Աղէքսանդրիոյ մէջ երկուշաբթի դումարուած ընտրական երկրորդ ժողովն հաստատեց Դեկտ. մէջ դումարուած առաջին ժողովին արդիւնքը. այսպէս Տ. Ֆոթիոս 179 քուէներուն 159ով Աղէքսանդրիոյ պատրիարք ընտրուեցաւ վերջնապէս։

Կիզիքոնի մետրապոլիտ Տ. Նիկոդեմոս մեռաւ։ Ցունական եկեղեցւոյ ամենէն ծերունի եւ ամենէն երեւելի եկեղեցականներէն մին էր եւ քառասուն տարիէ հետէ իր թեմը կը վարէր։ Ըստ Լեվընի Հերբերի, հազուագիւտ իմանականութեան տէր էր եւ վարչական նշանաւոր կարողութեամբ օժտուած։

Երուսաղէմի Ցունաց պատրիարքարանը Իզմիրի մէջ չոգեմակոյկ մը գնած եւ երկու փոքր չոգենաւ ապսպրած է Մեռեալ Ծովուն վրայ բանեցնելու նպատակով, եւ կը յուսայ փոխադրութեան այս դիւրութիւններուն չնորհիւ աւելի բազմաթիւ ուխտաւորներ ուղնենալ յիշեալ ծովուն մօտակայ գաւառէն։

Սպարապետի Դուռը կը պատրաստուի զինուորական յանձնաժողով մը ղրկել Ռուսիա, որպէս զի կայս. հեծելազօրաց եւ թնդանօթաձիգներու համար ձիեր գնէ հոն։

Մանուպէտ մը ձեռնարկած է մարձումի (մասաժ) դաս տալ կայս. բժշկական վարժարանին մէջ։

Թուրք թերթեր կը տեղեկագրեն կառավարութիւնը մաքսանենգութեամբ խաթելու փորձեր։ Քալիմնոս կղզւոյն վրայ հակերով ծխախոտ վաճառուած է մաքսատունէն, նաեւ թիմեղեայ մետուկներով ձէթ, որոնց վրայ «քարիւղ» նշանակուած էր. այս ամէնը՝ մաքսատան տեսչութեան դիտութեամբ։ Ուրիշ տեղ մը տեսուչը սոսկ է մաքսը զղջել իր բարեկամներուն համար եւ լման մաքս պահանջել ուրիշներէ։ Վաճառական մը վերջերս Տրապիզոն ղրկած է ծրար մը ժամացոյց, որոնց մեքենաներուն մէջ պահուած էր ծոցի մեծ քանակութեամբ ոսկի ժամացոյց, օղի եւ ուրիշ գոհարեղէն։ Այն անձը որու ղրկուած էին ասոնք՝ չուզեց վճարել օրինական մաքսը եւ տուգանքը, ուստի գոհարեղէնին մէկ մասը պիտի ծախսուի աճուրդով, որպէս զի առնուի պահանջուած դումարը։ Սէրվէր կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը նաեւ չատ մեծ կրէ գնահատիչ պաշտօնեաներուն անձնեռնհասութեան պատճառով։ Մէկը որ գորգերէ կը հասկնայ՝ ոգելից ըմպելիներու գնահատիչ կը կարգուի, եւ ուրիշ մը որ տարազագործութենէ կը հասկնայ՝ ուտելիքի գնահատիչ կը կարգուի։

Հռոէյտայէ կը գրուի թէ Եմէնի կարգ մը ցեղապետներ եւ ազդեցիկ Շէյխեր վերջերս այդ քաղաքը գացած եւ յայտարարած են թէ Վեհ. Սուլթանին հաւատարիմ պիտի ըլլան, եւ մեկնելու պահուն նուէրներ ընդունած են կուսակալէն։ Իրարու թշնամի կարգ մը ցեղեր ալ հաշտուած են։

Երկուշաբթի վերջացող չաբթուան մէջ մայրաքաղաքիս մէջ պատահած մահերուն թիւը ամենէն բարձրն է որ երբէք տեսնուած է աւելի քան տարիէ մը հետէ։ Մեռած են 514 անձեր, որոնց 50ը թոքային հիւանդութիւններէ եւ 14ը ժանտատենդէ, 4ը կեղծմաշկէ, 4ը հարսանիքէ եւ 1ը ծաղկախտէ։

Սամսոնի մէջ Իտատիկէ վարժարանի մը կառուցման համար 2,000 ոսկւոյ դումար մը յատկացուեցաւ։

Շաբթուանս սկիզբը Տիարպէքիրի մէջ այնչափ ձիւն եկաւ որ փողոցներու մէջ անցուդարձը խափանուեցաւ։ Վանի ալ չուկան գոցուեցաւ, ջերմաչափին մնդիկը ղրոյէն 15 աստիճան վար իջաւ եւ ամէն կողմ ձիւնով ծածկուեցաւ եւ անօթի գայլեր կը համարձակին մինչեւ քաղաքին փողոցները դիմել։

Թերթերը մանրամասն տեղեկութիւն կը հաղորդեն Այտընի կուսակալութեան մէջ նպաստամատոյց յանձնաժողովին ձեռամբ վերաշինուած եւ նորոգուած տուներուն վրայ։ Գործը կատարուած է 13 քաղաքի եւ գիւղի մէջ։ Մեծագոյն թիւը կը ներկայացնէ Տէնինլի, ուր 1,382 տուն վերաշինուած եւ 1,885 տուն նորոգուած է։ Ասպա կու գան Նազիլլի, 518 վերաշինուած եւ 1,885 նորոգուած տունով եւ Սէրայքէոյ 993 վերաշինուած եւ 152 նորոգուած տունով։ Ագչէի, Դույուճադի, Օրթաձըի, Եէնիպազարի, Գարաճասուի եւ Պուլատանի մէջ ալ չատ տուներ չինուած եւ նորոգուած են։ Հանգանակութեան դումարն ըստ Թուրք Թերթերուն 8,000 ոսկիէն քիչ մը պակաս է, որով իւրաքանչիւր չէնքի 50 դահ. կ'իյնայ։ Բայց յաջորդ օրն այս գումարը փոխեցին 37,000 ոսկւոյ։ Տուրքէ զերծ եղած են ոչ միայն աւազէները, այլ եւ բոլոր չինուածանիւթերը։

Անցեալ չաբթու երկրաշարժի ցնցումներ զգացուեցան Տէնիզլիի մէջ։ Այտընի մէջ ցնցումն այնքան սաստիկ եղաւ որ բնակիչները փողոցները թափեցան։

Ծխախոտի Ռէժիի Գալաթիոյ պաշտօնատան մէջ կիրակի գիշեր կազի պայթում մը տեղի ունեցաւ։ Մառանին մէջ գտնուող կազի խողովակի մը ճեղքուածէն դուրս ելած կազը գիշերն ի գուն վառ թողուած կաուցէն կրակ առնելով պայթեցաւ։ Երկու մարդիկ պայթումէն զգեստուեցան, բայց չվնասուեցան ծանրապէս։ Մառանին եւ դեռնայարկին բոլոր ապակիները փշրեցան եւ դռներն իրենց ծխնիներէն ելան։ Սւերումներն յաջորդ օրը նորոգուեցան։

Անգղիական Աբկոմ զբօսանաւը 119 զբօսաշրջիկով երկուշաբթի մայրաքաղաքս եկաւ եւ հետեւեալ օր Եաֆա ուղեւորեցաւ։

Ներքին մամլոյ տնօրէն Պէհճէթ պէյի առաջին կարգի Օսմանիյէ պատուանշան չնորհուեցաւ։ Երկրագործական նախարար Սէլիմ Մէլհամէ փաշա Պատուոյ Լեգէոնի Մեծ Խաչն ստացաւ Ֆրանսական կառավարութենէն։

Լեվընի Հերբերի Սէլանիկի թղթակիցը կը տեղեկագրէ ծխախոտի մաքսանենգերու եւ զէտերու միջեւ պատահած կատաղի կռիւ մը, որու մէջ երկու կողմէն մէյմէկ անձ սպանուած է եւ 4 դէտ ու 2 մաքսանենգ վիրաւորուած։

Նոյն թերթին մէջ կը կարդանք թէ Սեւ Ծովու վերջին փոթորիկը չատ վնաս գործած է Օրտուի մէջ։ Ամրողջովին քանդած է քարափը եւ ոստիկանութեան կայանին, նաւահանգստի տեսչութեան պաշտօնատան, բողոքականներու եկեղեցւոյն եւ ուրիշ չէնքերու առջեւի պատերը։

Ներքին գործերու նախարարը նորէն փաղաքաւորութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ մուրացկանութեան աւելնալուն վրայ, զոր թաղապետական իշխանութիւններու անհոգութեան կը վերագրէ։ Մուրացկանութեան այս աւելնալը կ'ոչնչացնէ Համազգային Անկեալնոցի հաստատութենէն ակնկալուած արդիւնքները։

Սամսոն կղզւոյն վաթի քաղաքին մէջ չատ մը տուներ եւ ուրիշ չէնքեր այրեցան, բայց մանրամասնութիւնները ծանօթ չեն։

Գահիրէի մէջ սիկարէթի վեց խոշոր գործարաններու 4,000 գործաւորները գործադուլ ըրին իրենց ամսականները աւելցնել տալու համար։

Ըստ Փռանքֆուրթըր Սայտայի մօտ ձոն գիւղէն 250 կաթոլիկներ Յունադաւան եղած են։

Իզմիրէ քանի մը ուղտ եւ ուղտապան ղրկուած են Փարիզ՝ Աբուհստահանդէսին համար։

Ըստ Սէրվէրի տեղական գինի կը չինուի կովու արիւն խառնելով անոր մէջ, եւ թէ Քաղաքապետութիւնն արգելած է այդ պատրաստութիւնը, վասն զի ստուգած է որ Թուխհանէի կողմը մորթուած կովերուն հարիւրին 40ը ախտաւոր է։

Նիշի մէջ (Սերպիա) կը մնան Մահմետական 30 ընտանիք միայն։ Բոլոր մնացեալները Թուրքիա գաղթած են։

Կաղանդին օրը Հայոց պատրիարքական փոխանորդ հայրը չնորհաւորական այցելութեան եկած էր Աղգապետարան։ —Ծննդեան ոնլին երկրորդ օրը պաշտօնական չնորհաւորութիւններու սովորական արարողութիւնը կատարուեցաւ Հայոց պատրիարքարանին մէջ։ Այդ առիթով Պատրիարք Հայրն իր բանախօսութեան մէջ յայտնեց թէ պատրիարքարանն այսօր 40 որբանոց կը մատակարարէ եւ գաւառային աղքատ 30 դպրոցներու նպաստ կու տայ, կիլիկիոյ կաթողիկոսական ընտրութեան կայս. հրամանն եւլած է եւ պատրիարքարանի եկեղեցական պատուիրակին պաշտօնը վաւերացուած. ուստի յուսալի է որ նոր տարւոյս մէջ ընտրուի Կիլիկիոյ կաթողիկոսը։ Նոյն օր չնորհաւորական այցելութիւն տուին ի պատրիարքարան՝ Ցունաց պատրիարքական փոխանորդը, Բողոքականներու Ազգապետ Յակոբ էֆ. Պոյաճեան, Պատ. Աւետիս Սահատուրեան եւ Սարուոց Եպիսկոպոսը, իսկ նախորդ օրը Հայ Հռոմէականներու պատրիարքական փոխանորդը, Պուլկարոյ Էկզարքին փոխանորդը եւ զեսպանատուններու թարգմանները։ — Ներքին գործերու նախարարութիւնն հեռագրով հրահանգ տուած է Վանայ, Տիարպէքիրի, Խարբերդի եւ Պիթլիսի կուսակալութիւններուն որ երաշտութեան պատճառով արմատաց սղութենէն նեղուող ժողովրդին սերմնացու ցորեն եւ ուտելիս տան որչափ հնար է։ —Մանչէսթրը բնակող Սկոտեցի Աւետիս էֆ. Ժամկոչեան, չորս տարի չարունակելու պայմանով, պատրիարքարանի տրամադրութեան ներքեւ դրած է տարեկան 45 ոսկւոյ դումար մը՝ 10 որբ դաստիարակելու համար Սկոտլանդիոյ մէջ։ — Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքական փոխանորդ Տ. Երեմիա Արքեպիսկ. Սահակեան իր հանդիսաբեր մուտ Ցնդհանուր ոնլին երկրորդ օրը։ — Ուսումնական Խորհուրդը մայրաքաղաքիս թաղային վարժարաններու վիճակացոյցն հրատարակեց, որմէ կը տեսնուի թէ տարւոյս սկիզբը մայրաքաղքիս թաղային քառասուն վարժարաններն ունէին 5,351 ուսանող (3,146ը մանչ, 2 205ը աղջիկ) եւ 282 (աւելի ճշտիւ 256, քանզի ոմանք քանի մը տեղ կը դասախօսեն այցելաբար) ուսուցիչ, 103ը ուսուցչուհի, եւ ամսական 83,556 դահ. ծախք։ Պետական վարժարաններ կը յաճախեն 300 մանչ, մասնաւոր Հայ վարժարաններ՝ 600 մանչ եւ 340 աղջիկ, Հայ Հռոմէական եւ Բողոք. վարժարաններ՝ 200 մանչ եւ 85 աղջիկ, իսկ օտարազգի վարժարաններ 380 մանչ եւ 460 աղջիկ։

ՍՐՏԱԲԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

*Հաբաասյէ Ազբկկէ պարբաղը։ Դիտենք թէ Զօր. Պուլըրի զօրքերուն եւ Պօէրներուն ընդհարումն սկսած է, բայց դեռ վճռական ոեւէ արդիւնքի վրայ տեղեկութիւն չունինք։ Որչափ կրնանք հեռագրալուրերէն հասկնալ, Անգղիական զօրքերը Թիւկէլա գետն անցած են երկու տեղերէ, որոնց մին է Փոթկիթըրի անցքը, Գոլէնզօէ 15 մղոն հեռու դէպ արեւմուտք, միւսը՝ Թրիքարտի անցքը, վեց մղոն աւելի հեռու դէպ արեւմուտք։ Անգղիացիք գրաւեցին Ալիս լեռը, Թիւկէլայի հարաւակողմը ամուր դիրք մը, եւ հոն հաստատելով իրենց թնդանօթները՝ ռմբակոծեցին թշնամւոյն դիրքերը։ Իսկ Զօր. Ուորընի զօրաց յառաջապահները գետն անցան Յունվ. 16ի երեքշաբթի օրը։ Զուարերն այնչափ յորդ էին որ հարկ եղաւ նաւակամուրջ (տուպա) մը չինել, որով Զօր. Ուորընի բոլոր զօրքերն անցան ամսոյս 18ին։ Թիւկէլայէ քանի մը մղոն հեռու դէպ հիւսիս կը գտնուի Սփիոն բլուրը, զոր Պօէրները զօրեղապէս ամրացուցած են։ Ահա այդ տեղին մօտերն է որ ճակատամարտը կը մղուի։ Կիրակի Զօր. Ուորընն Սփիոն բլրոյն արեւմտակողմի Պօէրական ամրութիւններուն արեւմտակողմը 1,400 եարտա հեռաւորութեամբ դիրք մը գրաւեց եւ անտի ռմբակոծեց թշնամին։ Կ'երեւի թէ դեռ տիրած չէ այդ բլրոյն եւ, ըստ Պօէրական լուրերու, բաւական կորուստ կրած է՝ զայն գրաւել ճգնելով։ Պօէրները բաղմութեամբ հաստատուած են Գոլէնզօի եւ Փոթկիթըրի անցքին միջեւ։ Լէյտիսմիթի չըրջակայքէն ալ չատ Պօէրներ զացած են զօրացնել Սփիոն բլրոյն բանակը։ Անգղիական հեծելազօրաց կիսաբաժինը Լէյտիսմիթէ դէպ արեւմուտք երկարող ճամբուն վրայ յառաջացաւ մինչեւ այնպիսի տեղ մը, որ պաշարուած քաղաքէն 21 մղոն հեռու է։ Պատահեցաւ ան՝ խումբ մը Պօէրներու, որոնցմէ 21 մարդ սպաննեց եւ 13 գերի բռնեց։ Անգղիացիք կացութիւնը կը նկատեն յուսով, բայց ոչ առանց անձկութեան։ Յայտնի է թէ Պօէրները զօրեղապէս ամրացած են Լէյտիսմիթի ճամբուն վրայ, եւ ունին կարող ու խորամանկ հրամանատարներ։ Եւ-րոպական խմբագիրներ ձախողուած կը դուչակեն Բրիտանական գինուց համար եւ կ'ըսեն թէ Զօր. Պուլըր դէպ ի որոգայթ մը կը դիմէ։ Բայց եկքն իմանալու համար պէտք է սպասենք։ Սպանոպոփ ուրիշ թիւ մը, որ նոր հասաւ, կ'ըսէ թէ «չաբաթ օրուան լուսնալէն ի վեր կատաղի կռիւ տեղի կ'ունենայ Թիւկէլա գետին հիւսիսային ափանց վրայ, եւ թէեւ Անգղիական զօրքերը թշնամւոյն վրայ քիչ մը առաւելութիւն ձեռք բերած են, գործողութեանց եկքը դեռ անորոշ կը մնայ։» Շաբաթ Սըր Չարլս Ուորըն երեք մղոն յառաջացաւ, կիրակի ալ երկու մղոն։ Բոլոր ճամբան գժնդակ էր եւ կռիւը միշտ կը մղուէր բլուր ի վեր։ Սպանոպոփ կը կարծէ թէ Զօր. Պուլըր իր հետ քիչ զօրք ունեցած ըլլալու է, եթէ ոչ՝ իր դիմացի Պօէրներուն վրայ պիտի քալէր, մինչ Զօր. Ուորըն կը ջանար յարձակիլ անոնց կողին եւ յետակողմին վրայ։ «Սակայն թերեւս թէ՛ ան եւ թէ՛ Զօր. Հուայթ կը սպասեն մինչեւ որ հասնի թշնամւոյն դէմ միւսանական մեծ չարժում մը ընելու դիպող ժամը։» Շաբաթ օրուան կռուին մէջ Անգղիացիներն ունեցած են սպաննեալ 1 եւ վիրաւոր 11 սպայ, նաեւ 279 զինուոր մեռեալ կամ վիրաւոր։ Լէյտիսմիթի պահապան զօրքերը կրնան ոչ միայն լսել թնդանօթներուն գոռումը, այլ եւ երբեմն իսկ տեսնել Բրիտանական թնդանօթներէն արձակուած ռումբերը։ Սպանոպոփ կ'ըսէ, «Սըր Ճորճ Հուայթ եւ իր զօրքերն հիմա անհամբեր կը սպասեն այն նշանին, որով պիտի հրաւիրուին իրենք եւս մասնակցիլ այն գործողութեան՝ որով ամէն Բրիտոնի յոյսն է թէ ազատ պիտի արձակուի Լէյտիսմիթի պահապան զօրքը։» Զօր. Ֆրէնչ տակաւին իր այլեւայլ չարժումներով կը խաբէ թշնամին եւ կը ռմբակոծէ անոր դիրքն ի Գոլզպէրկ։ Տեղւոյն Պօէրները կը հաշուուին 6,000։ Լորտ Մէթիւընի բանակէն որ հաստատուած է Մոտըր գետի ափանց վրայ՝ կարեւոր լուր առնուած չէ։ Մէյֆքինկի պահապան զօրաց վրայ լուր չկայ Յունվ. 10էն ի վեր։ Զօրաց առողջական վիճակն աղէկ էր։ Երեք ամսուան ուտելիք ունէին եւ որոշած էին դիմադրել ցորչափ հարկ ըլլայ։ Անգղիոյ մէջ 10,000 մարդէ բաղկացած ուրիշ զօրաբանակ մը կը պատրաստուի պատերազմի դաշտը զրկուելու համար։

Անգլիա և Գերմանիա։ Ուրբաթ Ցոն Պիւլով կոմսը, Անգղիական թնդանօթակիրներու կոմսէ Գերման նաւերու գրաւման առիթով կատարուած տնօրինութիւններուն վերաբերող հարցման մը պատասխանելով Խորհրդարանին մէջ; միջազգային օրինաց վեց սկզբունքներ պարզեց պատերազմիկներու կողմէ չէզոք նաւերու գրաւման եւ խուզարկման նկատմամբ։ Ընդունեցաւ թէ այդպիսի իրաւունք մը կայ եւ անոր սահմանները ցոյց տուաւ։ Գերմանիա, ըսաւ, պահանջած է Գերման թղթատար նաւերն անմիջապէս արձակել եւ անիրաւ գրաւումներու համար, նաեւ Գերման հպատակներու կորուստներուն փոխարէն, հատուցում ընել։ Ըսաւ թէ Անգղիա սկզբամբ ընդունած է հատուցման պարտականութիւնը եւ ամէն օրինաւոր գոհացում տալու պատրաստականութիւն յայտնած է։ Յայտարարեց թէ Անգղիոյ հասկցուցած է թէ հարկ է որ իր ներկայացուցիչներուն հրահանգ տայ, որպէս զի այսպիսի գրաւումներ չընեն պատերազմի դաշտէն չատ հեռուն, նաեւ թէ չատ բաղձալի է որ Գերման թղթատար նաւերու նեղութիւն չտրուի։ Սպանոպոփ Ցոն Պիւլով կոմսին այս խօսքերուն մէջ թշնամական բան մը չգտներ, բայց կը կարծէ թէ կոմսը պարտաւորուած էր իր խօսքերն յարմարցնել Գերմանիոյ հանրային զգացման խառվեալ վիճակին։ Սպանոպոփ կ'ըսէ, «Հասկընցուելու է թէ, թէեւ ցաւ յայտնեցինք որ կարգ մը նաւեր բռնուեցան կասկածներու պատճառով որոնք սակայն յետոյ անհիմն եղան, առաջադրած չենք լքանել բռնելու եւ խուզարկելու մեր բացորոշ իրաւունքը։ Միջազգային օրէնքով Գերմանիա մեզի դէմ դատ մը չունի։ Պատահած ու դեռ պատահելի ամէն սխալմունքի համար մենք պատրաստ ենք արդար հատուցում ընել՝ առանց անպատասխանելի դժուարահաւանութեան կամ տաղտկալի յապաղման։ Բայց պատերազմիկի իրաւունքներու գործադրութեան մէջ սխալմունք գործելու հնարաւորութեան պատճառով ետ պիտի չկենանք վերջ տալէ մեր թշնամւոյն ռազմամթերքը եւ ուրիշ արգելեալ նիւթեր հայթայթելու գործողութեան, ինչ ալ ըլլայ զրօչը զոր կը պարզէ զանոնք փոխադրող նաւը։» Դարձեալ, կ'ըսէ, «Լորտ Սոլզպըրի հրաւիրեցաւ ընդունիլ թէ չէզոք նաւահանգիստ մը գացող չէզոք նաւերու բեռները բնաւ դասուելու չեն պատերազմական արգելեալ նիւթերուն կարգը։ Անգղիական կառավարութիւնն այս արտակարգ առաջարկին դէմ առարկեց։ Ցոն Պիւլով կոմսը Ռայխսթագին ըսաւ թէ ինք այս ինդիրն անլոյծ կը թողու ապագային համար։ Եւ հաւանական է թէ անլոյծ պիտի մնայ։ Այդ ինդրոյն վրայ ծանրանալ ժամանակի եւ աշխատութեան վատնում պիտի ըլլար Գերմանիոյ համար, ցորչափ պատերազմական նիւթեր եւ մթերք կը հասնին Թրանսվալ։ Մեր նաւային սպաները Ամերիկեան ջուրերու մէջ պիտի չարուներակեն խուզարկել ոեւէ աղգայնութեան պատկանող կասկածելի նաւեր, ի գործ դնելով այն զգուշութիւնը եւ խոհեմութիւնը, որու չգոյութիւնը կ'ենթադրէ Ցոն Պիւլով կոմսը։»

Այլեայլ։ Անգղիոյ գրական աշխարհն անցեալ չաբաթ օր իր պայծառագոյն լոյսերէն մին կորսնցուց Մր. Ճոն Րըսքինի մահուամբ։ Մր. Րըսքին ծնաւ 1819ին եւ իբրեւ գրող նշանաւոր եղաւ գրեթէ 60 տարի։ Գրեց գլխաւորապէս արուեստի վերաբերեալ նիւթերու վրայ, եւ Սպանոպոփ կ'ըսէ թէ «ան պիտի ապրի եւ պիտի յիշատակուի իբրեւ թերեւս մեծագոյն արձակագիրն իր ժամանակակիցներուն։» Իր գրուածքները գեղեցիկ ոճի տիպարներ են՝ վսեմորդով եւ բանասկական ազնիւ ու բարձր գաղափարներով ապրի։ Դարձեալ կ'ըսէ թէ «Անգղիոյ մտածութեան ոճը բարձրացնելու համար այնչափ բան ըրած է ան որչափ կենդանի ոեւէ անձ։» —Նոյն օր մեռաւ Անգղիացի ուրիշ նշանաւոր գրող մը, Մր. Բրիչըրտ Պլէքմոր, բանաստեղծ ու վիպագիր։ Իր վէպերէն մին, «Լորնա Տուն,» Անգղիական լեզուով գրուած ամենէն ժողովրդական գիրքերէն մին հանդիսացաւ։ — Օսման Տիկնա որ բաւական ատենէ ի վեր պահուըտած էր՝ Թոքանի մօտակայ բլուրներուն մէջտեղ, բռնուեցաւ եւ Սուաքին տարուելով բանտարկուեցաւ։ — Ամերիկեան Ներկայացուցիչ Ուրհամ Օ. Փոլքը Ուաշինկթընի մէջ մեռաւ Յունվ. 16ին։ Ան Պրազիլոյ